

Ha-Kol

הקול

BROJ IZDANJA: 141
KOLOVOZ-RUJAN 2015.
AV / ELUL / TIŠRI 5775./5776.

TEMA BROJA:
BLAGDANI

SADRŽAJ

4 UVODNIK	23 ŽIDOVSKI KALENDAR I BLAGDANI	40 KAKO SU BOSANSKI SEFARDI SLAVILI ŽIDOVSKJE BLAGDANE
5 ROŠ HAŠANA U ZAGREBU	24 MALI VODIČ KROZ ŽIDOVSKJE BLAGDANE	42 NEIZBRISIV TRAG MAKABIJA I ŽIDOVSKIH SPORTAŠA
8 ROŠ HAŠANA U SUBOTICI	27 BLAGDANI ETNIČKIH ŽIDOVSKIH ZAJEDNICA U IZRAELU	45 POVIJESNA MAKABIJADA U BERLINU
8 ROŠ HAŠANA U DUBROVNIKU	28 KAKO ČESTITATI ŽIDOVSKI BLAGDAN?	48 MOJA MAJKA RUŽA FUCHS — PRAVEDNICA MEĐU NARODIMA
9 ŠANA TOVA!	29 TU B'AV — ŽIDOVSKI PRAZNIK LJUBAVI	50 IZLOŽBA U ŽIDOVSKOM MUZEJU U NEW YORKU
10 IZRAEL IMA VIŠE OD 8 MILIJUNA STANOVNIKA	30 POSEBNOST PESAHA I SLOBODA IZBORA	51 PREMINULA NAJSTARIJA ŽIDOVKA NA SVIJETU
11 BOGAT PROGRAM DANA OTVORENIH VRATA ŽOZ-A	32 ROŠ HAŠANA — PUNA NADE I DOBRIH ŽELJA	52 PREMINUO AUTOR "RAGTIMEA"
15 EUROPSKI DAN ŽIDOVSKJE KULTURE U OSIJEKU	33 ZAŠTO JE JOM KIPUR JEDINSTVEN	52 SPORTSKI DUH NE POZNAJE GODINE
16 OTKRIVANJE ISPRAVLJENE SPOMEN PLOČE U PRELOGU	34 LJEPOTA I SMISAO NA NAJPONIZNIJEM OD SVIH MJESTA	53 OSNOVANO MUSLIMANSKO-ŽIDOVSKO VIJEĆE U EUROPI
17 ETGAR KERET: POVEZAN SAM S IDENTITETOM ŽIDOVA DIJASPORE	36 KAKO JE TO BILO NEKAD?	54 ODLAZAK OLIVERA SACKSA — AUTORA "BUĐENJA"
20 LJETNA ŠKOLA MIRA U SAVUDRIJI	38 SLAVLJENJE NAJVESELIJEG BLAGDANA	
21 IZRAELSKI REPREZENTATIVCI U CENTRU SVIJETA		
22 PREDSEDNICA KOLINDA GRABAR-KITAROVIĆ U IZRAELU		

U REALIZACIJI OVOG BROJA SVOJIM SU PRILOZIMA SUDJELOVALI:

NARCISA POTEŽICA, NIVES BEISSMANN, FRAN FRIEDRICH, RENATA DEBELJAK, MIRNA UKRAINČIK JOVANOVSKI, ALICE SINGER, MILIVOJ DRETAR, LUCIANO MOŠE PRELEVIĆ, IRIT SHNEOR, ETGAR KERET, MERRI UKRAINCİK, JAGODA VEČERINA, FREDI KRAMER, MILANA HARAMINA.

TODA RABA!

UVODNIK

Drage čitateljice i čitatelji,

pred vama je novi broj Ha-Kola. Nadam se da ćete i u njemu pronaći zanimljivih tekstova i to na malo izmijenjenom formatu.

Tema ovog broja su židovski blagdan budući da se upravo u ovo doba godine obilježavaju veliki židovski blagdani – Roš Hašana, Jom Kipur i Sukot. Nova godina dočekana je s velikim nadama u židovskim zajednicama diljem svijeta, a u skladu s tradicijom novu 5776. dočekali su i članovi hrvatske židovske zajednice.

Svaki je blagdan jedinstven, svaki ima svoje običaje, tradiciju. Jeste li ikada razmišljali o tome koji vam je židovski blagdan najdraži i zbog čega? Upravo na to pitanje odgovaraju naš rabin Luciano Moše Prelević, zamjenica misije i konzulica veleposlanstva Države Izrael u Hrvatskoj Irit Shneor, izraelski pisac Etgar Keret i autorica tekstova o židovskim temama Merri Ukraincik. Nives Beissmann donosi sjećanja članova Židovske općine Osijek o tome kako su se nekada slavili židovski blagdani, a Jagoda Večerina piše o običajima koje su njegovali bosanski Sefardi.

Židovske općine Zagreb i Osijek obilježile su već tradicionalno i Europski dan židovske kulture brojnim događanjima.

O tome kako je židovstvo utjecalo na njegova djela za Ha-Kol govori popularni izraelski pisac Etgar Keret, a Fredi Kramer sjeća se hrvatskih “makabejaca”.

Kasno ljeto i jesen donijeli su u naše domove i tužne slike velikog broja izbjeglica koji pokušavaju pronaći mir i sigurnost. Židove je to podsjetilo na prošlost kada su i sami bili prisiljeni bježati. I upravo zbog toga židovske zajednice diljem Europe pokušavaju pružiti pomoći onima kojima je pomoć potrebna. Apelu vjerskih zajednica Hrvatske za pomoći prognanicima i izbjeglicama pridružio se i rabin Prelević.

O izbjeglicama i prognanima puno je toga rečeno. Dozvolite mi da ovaj tekst završim riječima bivšeg glavnog rabi- na Ujedinjenih hebrejskih kongregacija Commonwealtha Jonathana Sacksa:

“Mislio sam da je najvažniji dio Biblije onaj koji govori “Ljubi bližnjeg svoga kao sebe”. Onda sam shvatio da je lako voljeti naše bližnje, naše susjede, jer su on ili ona obično vrlo slični nama. Ono što je teško je voljeti stranca, onog čija je boja kože ili kultura drugačija od naše. I zato se zapovjed “Ljubi stranca jer si i ti sam jednom bio stranac” često ponavlja u Bibliji. Te

riječi nas i sada prizivaju. Hrabar čin kolektivne velikodušnosti pokazat će da je svijet, posebice Europa, naučio lekcije iz svoje vlastite tamne prošlosti i da je spreman preuzeti globalno vodstvo u izgradnji budućnosti koja donosi više nade”.

Nataša Barac

ROŠ HAŠANA U ZAGREBU

PIŠE: NARCISA POTEŽICA, MR.SC.

Kao i svake godine u jesen se obilježavaju tri važna židovska blagdana. Roš Hašana, Jom Kipur i Sukot prilika su za ponovno okupljanje poslije ljetnog odmora, pa su tako u Židovskoj općini Zagreb mnogobrojni članovi, njihove obitelji i prijatelji zajedno dočekali prvi praznik — početak nove godine prema židovskom kalendaru.

Roš Hašana se obilježava dva dana, a kako je Erev Roš Hašane ove godine pao u nedjelju 13. rujna tada je započela nova 5776. godina. U ŽOZ-u je najprije u 18,54 sati bilo paljenje blagdanskih svijetla, zatim je održana služba u sinagogi uz večernju molitvu a proslava novogodišnjeg blagdana nastavljena je uz kiduš i tradicionalnu večeru u Klubu ŽOZ-a.

Istoga dana nešto ranije i u Domu zaklade Lavoslava Schwarza upriličena je svečana večera povodom Roš Hašane. Za korisnike Doma i njihove goste to je bio događaj koji donosi radost zajedničkog okupljanja. Proslavi u Domu na Bukovačkoj cesti pridružili su se kao i uvijek dr. Ognjen Kraus, predsjednik ŽOZ-a i Luciano Moše Prelević, glavni rabin u RH, te brojni drugi gosti. Korisnici Doma bili su dobro raspoloženi uz lijepo pripremljene stolove s halom, medom, jabukama i košer vinom, a poslužen je i odličan losos. Atmosfera koja je stvorena, kao i praznički ugođaj, bili su nešto što su osjetili svi prisutni a posebno pozvani prijatelji i gosti koji su imali zadovoljstvo da su blagdansku večer proveli u velikoj dvorani našeg Doma.

Osim ove dvije proslave i narednog su dana u ŽOZ-u održane služba i večera. Svima će ostati za pamćenje ovogodišnja proslava blagdana, naročito prvog dana kada se okupilo više od stotinu članova ŽOZ-a, a ovoga puta bilo i puno djece. Želja organizatora bila je da starije podsjeti na proslave i dočeka nekih davnih godina a mlađima da bude putokaz zajedništva, da nas podsjeti na naše korijena i očuvanje tradicije. Ove godine proslavi se pridružio i Lavoslav Leo Špicer, predsjednik Židovske općine Slavonski Brod.

Prostorija kluba Židovske općine bila je svečana s lijepo postavljenim stolovima, a večera je bila izvrsna, pa je na stolu bila nezaobilazna blagoslovljena hala, zatim po tradiciji jabuke, med, datulje, šipak, mrkva i riba kako bi nam iduća godina bila slatka, dobra i sretna.

SIMBOLIKA HRANE

Središnji dio Roš Hašane je blagdansko jelo. Tada jedemo čitav niz jela koja simboliziraju stvari za koje se nadamo da će nam se ostvariti u sljedećoj godini. Određene židovske zajednice diljem svijeta imaju i svoje posebne običaje, ali neka jela kao hala, jabuke, med, šipak i riba su zajednička svima. Na prvi pogled taj običaj izgleda ustupak nekom praznovjerju, što je židovstvu strano, no cilj različitih vrsta jela je da budu podsjetnik na značaj ovog blagdana, pa se jedu određena jela koja za nas imaju pozitivno i simbolično značenje.

FOTOGRAFIJA: ROŠ HAŠANA

Uz svaku vrstu hrane izrečen je blagoslov. Hala, jabuke i med simboliziraju, moglo bi se reći “prizivaju”, slatku i dobru novu godinu. Poslije blagoslova vina i kruha, svi su po običaju pojeli komad blagoslovljenog kruha — hale koja se prije toga umoči u med umjesto u sol, kako se običava na dan šabatnog blagoslova kruha.

Za ovaj blagdan svečani blagdanski kruh — hala se oblikuje kružno, poput kolača (npr. kuglofa) jer je i čitav ljudski život vezan uz okrugli kotač sudbine. Okrugla hala simbolizira punu godinu i ispunjenje naših želja. Nakon zalogaja kruha — slatke hale — svatko

FOTOGRAFIJA: ROŠ HAŠANA

je uzeo i komad jabuke, te ga umočio u med što opet simbolizira želju za slatkom i uspješnom novom godinom. Tradicijski je običaj da je pokraj zdjele s medom i jabukama na blagdanski stol položen i pladanj ili tanjur s datuljama, šipkom, mrkvom i zelenim povrćem (špinat, salata, blitva) koji simboliziraju željeno obilje.

Datulje su simbol želje da se u nastupajućoj godini riješimo svojih neprijatelja jer datulja se na hebrejskom zove tmarim a ta riječ ima isti korijen kao i glagol “konzumirati”, pa se jedenjem ove namirnice izražava želja da naši neprijatelji budu “konzumirani” odnosno uništeni.

Šipak (mogranj) se jede zato da naša dobra djela budu brojna kao što je brojno njegovo zrnje, kaže se neka ima “dobrih djela toliko koliko ima šipak koštica”. Poslužuje se i mrkva — na hebrejskom gezer, a to je riječ koja

je povezana s donošenjem presude ili odluke, te time molimo da Bog poništi sve loše odluke ili presude protiv nas. Ribu jedemo sa željom da budemo brojni i plodni kao riba, a riblja glava simbolizira želju da u sljedećoj godini “budemo glava a ne rep”, što znači da želimo sami odlučivati o svom životu i da imamo mogućnost izbora.

Naravno uz novogodišnji blagdan jede se i neko slatko jelo — kolač kako bi godina koja dolazi bila “slatka”. Tako su svi uz lijepo dekorirane stolove imali priliku uživati u izvrsnoj ribi i kolačima, a ovaj put bila je tu odlična baklava. Naravno već na početku, kao i svaki put dosada, naš rabin je zahvalio “kulinarskom timu” na čelu s Marijom Cvetković. Bilo je to opet jedno ugodno “novogodišnje” okupljanje, a prva i druga večer bio je ujedno zajednički obiteljski praznik jer naša općina je i naš dom i naša obitelj.

ROŠ HAŠANA — GLAVA GODINE

Blagdan Roš Hašana se slavi kao nova-godina, ustvari je to sinagoga nova godina, a dolazi na početku, prvog ili drugog dana jesenjeg mjeseca tišrija (rujan/listopad). To je tradicijska židovska nova godina, nazvana još Roš ha-šana lejlantot ili “glava godine”.

Prema Roš Hašani se u židovskom kalendaru računaju godine, kao godišnjica stvaranja svijeta, odnosno prema drugim mišljenjima, kao obljetnica stvaranja prvog čovjeka Adama. Zato se Roš Hašana obilježava ujedno kao rođendan cjelokupnog čovječanstva. Ovaj dan je istodobno i dan prema kojemu se broji svaka sedma godina, to jest šabat njiva (šmita), a svaka pedeseta je jubilara godina (jovel), koja nastaje nakon ciklusa sedam puta sedam godina. Tada se zemlja nije obrađivala, jer i zemlja mora imati svoj odmor — šabat.

Ne smije se zaboraviti da je židovski kalendar nastao u početku kao agrikulturno pomagalo i veoma rano kao nezaobilazan vodič za obilježavanje blagdana u točno određeni dan u godini.

Treba još zapamtiti da je Roš Hašana dvodnevni blagdan i slavi se kao novogodišnji blagdan od vremena povratka iz babilonskoga sužanjstva. Postao je to i blagdan dobrih želja za nastupajuću godinu, pa se vremenom oblikovao kao dan pokajanja za grijeha i priprema za jomkipurski iskupljujući post, jer Jom Kipur daje mogućnost oprosta i pruža nam priliku da se promijenimo i počnemo iz početka.

Naime, nova godina je za Židove, obratno od većine novogodišnjih veselih narodnih običaja, vrijeme kajanja, tužno vrijeme oko jesenje ravnodnevnice, kada dani postaju kraći i najavljuju zimski mrak. Roš Hašana je vrijeme

suđenja za učinjeno tijekom godine što je prošla, dan Božje odluke o životu ljudi tijekom sljedeće godine. To je doba kada se svatko treba pokajati za počinjena djela, koja su zapisana u knjige Božjeg suda i pokazati svoje dobre želje za popravljajem svojih djela, ujedno sa željom da će biti upisani za sljedeću godinu na strani dobra. Običaj je da za Roš Hašana jedan drugoga vjernici i oni koji žele očuvati tradiciju pozdravljaju s riječima Lešana tova tikatevu (tikatevi!) što znači “Budi upisan(a) u dobru godinu!”, a to možemo prevesti i kao “Za dobru godinu!”, jer želi se “dobra i slatka godina”.

Na ova dva blagdanska dana, na prvi i drugi dan Roš Hašane, postoji i potpuna zabrana svakog rada, osim pripremanja hrane. Naime prvoga dana mjeseca tišrija vladaju molitva i mir, a zvuk obredne trube — šohara pozi-

va na pokajanje. Glavna micva za Roš Hašana je čuti zvuk šofara koji kroz tri zvuka (jedan dugi zvuk, tri srednja i devet kratkih) simboliziraju tri glavne teme dana: prvi — prihvaćanje Boga za kralja svijeta, drugi — simbolizira jecaj i plač židovskog srca i treći — ovaj put kratki zvukovi, alarmiraju nas da se probudimo iz spiritualnog sna.

Zato je po tradiciji naš rabin donio šofara (shofar — rog) najprije u Dom i poslije u sinagogu pa su zvukovi šofara odjekivali na sve tri svečane večere. Naravno naši najmlađi — polaznici Nedjeljne škole kao i djeca iz našeg dječjeg vrtiću — i ovoga su puta bili su oduševljeni kada su vidjeli i čuli šofar.

Pa neka je svima nastupajuća nova 5776. dobra i slatka godina!

- ***Blagdan se obilježava sviranjem u šofar (rog) te se zbog toga nazivao i Jom Terua (Dan trubli).***
- ***Roš Hašana, kao i većina židovskih blagdana, predstavlja dan odmora. U židovskoj tradiciji, Roš Hašana nije vrijeme veselih proslava. Zajedno s Jom Kipurom, najsvetijim židovskim blagdanom, i Sukotom, to je razdoblje “Velikih praznika”, poznato i kao “Strašni dani” (Jamim Noraim). To je vrijeme ozbiljnih razmišljanja i samoispitivanja, sagledavanja grijehova iz prethodne godine i vrijeme pokajanja prije dolaska samih praznika.***
- ***Običaj je da Židove u ovom razdoblju traže pomirenje i oprostaj od onih kojima je nanijeta nepravda tijekom protekle godine kao i pokajanje za učinjene grijeha prema drugima.***

ROŠ HAŠANA U SUBOTICI

PIŠE: NIVES BEISSMANN

Članovi Židovske općine Osijek ovu su Roš Hašana dočekali sa svojim prijateljima iz Subotice i Sombora u prostorijama Jevrejske općine Subotica.

Subotičani su, kao što smo se već više puta uvjerali, odlični domaćini koje krasi otvorenost i srdačnost. Njihova vrata su uvijek otvorena za sve prijatelje iz drugih općina, najčešće susjednih, ali ne samo njih. Tako se i naša općina često rado odaziva na njihove pozive.

Nakon tople dobrodošlice i okrepljenja, počela je kratka služba u sinagogi koju je vodio Robert Kovač. Slijedila je bogata domaća večera, pravi raj za nepce, priređena vrijednim rukama članica ženske sekcije. Večera i kolači su, naravno, oduševili sve prisutne.

FOTOGRAFIJA: ROŠ HAŠANA U SUBOTICI

U pozadini je svirala glazba, duo koji je tijekom večere bio gotovo neprimjetan, da bi malo kasnije njihova svirka prerasla u sveopću zabavu i ples, zajedničko pjevanje i druženje svih prisutnih, uz poznate pjesme na srpskom, hrvatskom, mađarskom (ipak smo u Subotici), hebrejskom, engleskom, pa čak i talijan-

skom jeziku. Ne moram ni naglašavati da je neke u tom raspoloženju bilo teško nagovoriti da krenemo put Osijeka.

Roš Hašana i svi dani do Jom Kipura tradicionalno su razdoblje kada trebati gledati unazad da vidimo što smo sve loše, ali i dobro napravili u protekloj godini.

Nema ljepšeg uvoda u te dane od provoda s prijateljima i podsjećanja na sve prilike u kojima smo bili zajedno tijekom protekle godine. Također, gledajući Subotičane i njihovo gostoprimstvo svi možemo puno toga naučiti i uzeti si za cilj da tijekom sljedeće godine naučeno primijenimo, te da i sami budemo bolji domaćini.

ROŠ HAŠANA U DUBROVNIKU

PIŠE: RENATA DEBELJAK

Povodom blagdana židovske nove godine u Židovskoj općini Dubrovnik upriličena je prigodna svečanost.

Domaćin proslave 5776. Roš Hašane bila je predsjednica ŽO Dubrovnik Sabrina Horović, a na njoj su sudjelovali i župan dubrovačko-neretvanski Nikola Dobroslavić, predsjednik Županijske skupštine Ivan Margaretić, kao i predstavnici svih vjerskih zajednica u Dubrovniku, Grada Dubrovnika te mnogi drugi uzvanici.

Tim povodom dubrovačko-neretvanski župan Nikola Dobroslavić uputio je

čestitku članovima ŽO Dubrovnik u kojoj je svim članovima Židovske općine u Dubrovniku čestitao židovsku Novu godinu, Roš Hašanu 5776.”

U duhu međusobnog povjerenja i suradnje, a u povodu nadolazećih židovskih blagdana Jom Kipur i Sukot, svim članovima vaše zajednice želim mir i dobro. Srdačno i s najboljim željama — uz tradicionalni pozdrav “Lešana tova tikatevu!”, napisao je župan Dobroslavić.

FOTOGRAFIJA: ROŠ HAŠANA U DUBROVNIKU

ŠANA TOVA!

PIŠE: NATAŠA BARAC

Hrvatski državni vrh čestitao je predstavnicima židovske zajednice novu godinu a dobre želje u novoj 5776. godini poželjeli su i europski i svjetski čelnici.

Predsjednica Republike Hrvatske Kolumba Grabar Kitarović uputila je čestitku članovima židovske zajednice te zaželjela mir, sreću, zadovoljstvo i svako dobro uz: “Sretna nova godina i slatka kao med, neka bude godina blagostanja, uspjeha i zdravlja, mira i sigurnosti”.

“U povodu blagdana Roš Hašana, Jom Kipura i Sukota, u ime vlade Republike Hrvatske i osobno, svim židovskim vjericama i vjericama upućujem iskrene čestitke. Želim vam da kročite u nadolazeću novu godinu sretno i radosno i provedete je u znaku židovske izreke: Lešana tova tikatevu”, stoji u čestitki premijera Zorana Milanovića.

Predsjednik Hrvatskoga sabora Josip Leko također je uputio čestitke za velike židovske blagdane: “Svim židovskim vjericama u Hrvatskoj upućujem u ime Hrvatskoga sabora i u svoje osobno ime srdačne čestitke povodom blagdana Roš hašana, Jom Kipura i Sukota. Neka vam blagdani budu ispunjeni mirom te vama i vašim najbližima donesu obilje božje milosti kao i uspjeh, sreću i zdravlje u 5776. godini.”

Zagrebački nadbiskup kardinal Josip Bozanić također je čestitao blagdane te uputio “molitvu Svevišnjem da nadolazeći blagdani budu ispunjeni obiljem Božjeg blagoslova, mira, dobrim djelima na radost i duhovnu dobrobit vjernika”.

Dobrim željama pridružio se i zagrebački gradonačelnik Milan Bandić kao i neki drugi hrvatski političari.

ČESTITKE SU STIZALE IZ RAZNIH KRAJEVA SVIJETA

Svoje tradicionalne novogodišnje poruke uputili su i izraelski čelnici.

“Izrael se suočava s brojnim izazovima na unutarnjem i vanjskom planu, s izazovima na socijalnom planu, na ekonomskom planu, na planu sigurnosti. Sve su to izazovi koje možemo i hoćemo prevladati — kao što smo to već učinili puno puta do sada. Kako bi to postigli, moramo ojačati veze među nama, među različitim zajednicama koje čine izraelski narod, i među našim braćama i sestrama, prijateljima i pobornicima Izraela diljem svijeta”, rekao je izraelski predsjednik Reuven Rivlin te podsjetio da je Roš Hašana “vrijeme za da sami sebe preispitamo kao i vrijeme za molitvu”.

“Šana tova svima vama iz našeg vječnog glavnog grada Jeruzalema. Pozivam vas da se na ovu Roš Hašanu pridružite svim Izraelcima, svim prijateljima Izraela, židovskom narodu diljem svijeta, u želji za boljom budućnosti za ovaj svijet, za Bliski istok, i najvažnije, za jednu i jedinu židovsku državu”, poželio je u svojoj poruci izraelski premijer Benjamin Netanyahu.

Europski čelnici su uz puno dobrih želja za Roš Hašanu ponovili i to da će se i dalje zalagati za borbu protiv antisemitizma.

Čestitka je stigla i s nekih neočekivanih adresa — dobre želje Židovima je uputio i iranski predsjednik Hasan Rohani. “Neka naši zajednički abrahamski korijeni prodube poštovanje i omogućuće mir i međusobno razumijevanje”, napisao je Rohani.

FOTOGRAFIJA: ŠANA TOVA

“Hag Sameah”, kazao je američki predsjednik Barack Obama u videoporuci.

Na židovsku novu godinu “shvaćamo našu ogromnu moć da napravimo razliku, u našim životima i u svijetu. Vjera je teška, nada je teška, mir je težak”, dodao je američki predsjednik.

Dobrim željama pridružio se i papa Franjo koji se nekoliko dana prije Roš Hašana u Vatikanu sastao s predstavnicima Svjetskog židovskog kongresa.

Ruskoj židovskoj zajednici čestitali su ruski predsjednik Vladimir Putin i premijer Dmitrij Medvjedev, francuski državni vrh također je uputio dobre želje, a britanski premijer David Cameron obećao je jaču borbu protiv antisemitizma te čuvanje sjećanja na Holokaust i njegove žrtve.

IZRAEL IMA VIŠE OD 8 MILIJUNA STANOVNIKA

PIŠE: NATAŠA BARAC

Središnji izraelski ured za statistiku i ove je godine pred Roš Hašanu objavio godišnji izvještaj o broju stanovnika, koji pokazuje rast u odnosu na prethodnu godinu.

Izrael tako danas broji više od 8.412.000 stanovnika, od toga 6,3 milijuna Židova (74,9 posto), 1,7 milijuna Arapa (20,7 posto) i 366.000 pripadnika drugih manjina (4.4 posto).

Prema prognozama i procjenama, Izrael bi u razdoblju od 2025. do 2030. godine trebao prijeći brojku od 10 milijuna stanovnika.

U 5775. godini u Izraelu je rođeno 168.000 djece a preminulo je 42.000 ljudi. Tijekom protekle židovske godine u Izrael je imigriralo oko 13 posto više ljudi nego godinu dana ranije, a najveći broj novih imigranata stigao je iz Francuske (7.350), Ukrajine (6.868) i Rusije (5.900).

Ministarstvo za prihvatanje imigranata i Židovska agencija svake godine pred Roš Hašanu objavljuju statističke podatke koji pokazuju koliko je imigranata stiglo u Izrael. Tijekom 5775. godine u Izrael je ukupno stiglo 29.500 novih

“olima”, većinom iz europskih zemalja. Gotovo 70 posto novih useljenika ima manje od 44 godine, a više od tisuću ima diplomu medicinskog fakulteta.

Po jedan useljenik stigao je iz Angole, Andore, Namibije, Slovačke, Filipina i Paragvaja. Većina useljenika stigla je u Izrael tijekom ljetnih mjeseci, a najpopularniji gradovi za početak novog života bili su Tel Aviv, Netanya i Jeruzalem.

BOGAT PROGRAM DANA OTVORENIH VRATA ŽOZ-A

PIŠE: MIRNA UKRAINČIK JOVANOVSKI

Tradicija Europskog dana židovske kulture i baštine pokrenuta je prije nešto malo manje od dvadeset godina u Strasbourgu, velikim dijelom na inicijativu B'nai B'ritha, najstarije nevladine organizacije takve vrste u Europi, koja si je za cilj zadala održavanje i kontinuiran rad na zaštiti i promociji židovske baštine. Upravo se takav način rada i razmišljanja savršeno preslikao na Europski dan židovske kulture (ili “Dan otvorenih vrata”) koji se jednom godišnje, svakoga rujna, slavi u većini zemalja Europe — ove se godine u realizaciji 16-og izdanja tog projekta uključilo više od 350 židovskih zajednica diljem kontinenta, a neke od njih su ovaj dan odlučile proširiti na višednevnu manifestaciju. Primjerice, u Firenci se Europski dan židovske kulture i baštine rastegnuo na događaj od tjedan dana (od 31. kolovoza pa sve do kulminacije 6. rujna), budući da je Firenca izabrana za “glavni” grad od njih 72, koliko ih sudjeluje na prostoru Italije.

Iako se članovi židovskih općina i zajednica diljem Europe svakako potiču da sudjeluju u programu Europskog dana židovske kulture, jedan je od njegovih glavnih ciljeva približiti židovsku bogatu tradiciju, povijest, religiju i kulturu ljudima koji s time nisu upoznati, ili pak jesu, ali bi htjeli znati više i uživo osjetiti duh zajednice. Takvo što im je omogućeno kroz razna predavanja, izložbe, koncerte, predstave te druge načine kojima se javnosti pokazuje bi-

FOTOGRAFIJU SNIMIO: FRAN FRIEDRICH

tan utjecaj židovskih pojedinaca ili zajednica na europsku kulturnu baštinu.

Tradicionalno, ali ne i nužno, svake se godine odabere jedna tema po kojoj se sam događaj i njegovo odvijanje ravnaju. Drugim riječima, Europsko vijeće židovskih zajednica (ECJC — European Council of Jewish Communities) organizacija je koja je datumski (ustaljena tradicija događaja je prve rujanske nedjelje) i tematski zadužena za tu odluku. Proteklih godina teme su bile različite: veza Židova s umjetnošću, edukacijom, uloga žene u židovstvu, židovski blagdani, židovska kuhinja i mnoge druge. Ove je godine tema

bila simbolička — točnije, radilo se o mostovima — mostovima koji spajaju, povezuju, ali istovremeno rastavljaju, udaljuju i mogu predstavljati prepreku na putu prema određenom cilju.

ZANIMLJIV PROGRAM ŽIDOVSKJE OPĆINE ZAGREB

Židovska općina u Zagrebu se u nedjelju, 6. rujna, još jednom pridružila toj bitnoj europskoj tradiciji raznolikim kulturnim programom, koji su potpomogli Savjet za nacionalne manjine RH i Grad Zagreb, Gradski ured za obrazovanje, kulturu i sport. Projekt je organizirao Dean Friedrich, a autorica

FOTOGRAFIJU SNIMIO: FRAN FRIEDRICH

ovogodišnjeg, kao i prošlogodišnjih izdanja, bila je, uz Arianu Kralj kao suradnicu, Mira Wolf.

“Ove godine jednaku sam pažnju posvetila sudbini kao i djelima — to je most iz prošlosti u sadašnjost”, objasnila mi je Mira Wolf kada smo se našle nekoliko dana nakon događaja.

Dan otvorenih vrata Židovske općine Zagreb počeo je u poslijepodnevним satima otvorenjem izložbe “Karl Sirovy u kući živih” u galeriji “Milan i Ivo Steiner”, gdje su prigodne govore održali predsjednik ŽOZ-a Ognjen Kraus, Ariana Kralj i Mira Wolf, dok je Irena Vrkljan pročitala intimne memoarske zapise o sjećanjima na Sirovyja.

Karl Sirovy, rođen 1896. godine u Bečkom Novom Mjestu, bio je pravnik, ali najzanimljiviji po tome što je bio slikar — i to ne bilo kakav — samouk, ali izvrstan.

Zahvaljujući povjesničarki umjetnosti Nadi Vrkljan-Križić (koja je 1993. godine organizirala i veliku izložbu Karla Sirovyja i za tu priliku napisala svojevrsnu monografiju), bili smo u mogućnosti vidjeti dio njegove umjetničke ostavštine u galeriji “Milan i Ivo Steiner”.

Prema riječima Mire Wolf, koja mi je ljubazno ustupila svoje vrijeme za razgovor, životno djelo Nade Vrkljan-Križić upravo je Sirovy i njegova “razasuta” umjetnička ostavština koju je ona pažljivo i godinama sakupljala i tražila. Nje-

zino zanimanje bilo je potaknuto trima slikama koje je cijelo djetinjstvo gledala na zidu svoga doma, a koje je njezin otac, Rafael Bogdan Vrkljan, dobio na poklon od svog prijatelja, Sirovyja.

Nažalost, život Sirovyja završava tragičnim samoubojstvom 1948. godine, ali njegov intenzivni umjetnički rad dvadesetih i tridesetih godina 20. stoljeća ostavio nam je kolekciju izrazito kvalitetnih slika, jednu od kojih je Židovska općina Zagreb imala prilike otkupiti 2013. godine (radi se o akvarelu “Kaos rata” 1921. godine).

“Sklon literaturi, filozofiji i povijesti, tematika većine akvarela je simbolička interpretacija duševnih stanja

ili moralizatorsko-ironično interpretiranje ljudskih osobina s izraženom sklonošću komentiranja političke svakidašnjice (osobito u karikaturama). Sirovyjevo slikarstvo bitno je obilježeno tim duhom simbolizma, secesije i Jugendstila, počev od ranih godina drugog desetljeća njegova stvaranja pa sve do sredine trećeg desetljeća kada ga počinje snažnije intrigirati vokacija slikara “modernijeg” izraza. U tom se kontekstu njegovo slikarstvo odvija paralelno s aktualnom likovnom scenom tadašnjeg Zagreba koja je u konstantnoj sprezi s likovnim kretanjima Europe. (...) Nameće mi se pitanje je li on uopće bio svjestan svoje likovne nadarenosti. Uskladiti boje s takvom lakoćom, volumene i prostor, kompoziciju — sve do najsitnijih detalja, mogao je postići jedan umjetnik ili izuzetne likovne edukacije ili nevjerojatnog urođenog talenta.” (Nada Vrkljan Križić, 1993.)

Godinama se odgađalo predstavljajući Sirovyja i njegovih djela, a Mira Wolf je odlučno i s velikom radošću odlučila tome stati na kraj uvrstivši ga u program Europskog dana židovske kulture.

IMPRESIVAN OPUS LAVA KALDIJA

Nakon otvaranja izložbe, u auditoriju je emitiran kratki dokumentarno-igrani film o Lavu Kaldi, u produkciji Češke televizije, autora Radovana Lipuse i Davida Vavre. Lav Katz Kalda (1880. Bilovec, Češka — 1956. Zagreb) zagrebački je arhitekt židovskog podrijetla, rođen u Češkoj (Moravska) u židovskoj obitelji Katz koja nakon konvertiranja na evangeličku vjeru mijenja prezime u Kalda.

Povjesničarka umjetnosti Ariana Kralj, suradnica projekta, njegova je unuka, a djeda je predstavila memoarskim zapisom u katalogu pod imenom “Naš djed arhitekt Lav Kalda”. On je

Središnja tema ovogodišnjeg obilježavanja Europskog dana židovske kulture bili su mostovi. Glavna svrha mosta je da olakša ljudima prelazak s jedne na drugu obalu ili da preko mostova prijeđu duboke planinske klance, ali mostovi imaju i metaforičko i simboličko značenje.

O mostovima su često pisali i veliki umovi.

“Čovječanstvo je dosada pokazalo da je sklonije tome da gradi zidove koji odvajaju ljude jedne od drugih umjesto da svoje napore usmjeri na izgradnju mostova koji olakšavaju postizanje velikog cilja — uspostavi odnosa između naroda”.

Isaac Newton

također bio i jedan od osnivača Češke besede u Zagrebu, a u njegov impresivan opus gradnje ili projektiranja ulazi više od 150 javnih ili privatnih građevina po Hrvatskoj, od kojih bih izdvojila: gradnju nove palače u kojoj je danas hrvatska vlada na Markovom trgu (1908.), pregradnju zgrade Hrvatskog sabora (1909.), prijamnu zgrada Medicinskog fakulteta (1910.), zgradu Trgovačko-obrtničke komore na Rooseveltovom trgu (1911.), Čehoslovački narodni dom u Šubićevoj ulici (1930.), zgradu Prve hrvatske štedionice u Crikvenici (1923.), evangeličku crkvu u Hrastovcu kraj Garešnice (1929.), te mnoge druge koje su uvelike promijenile pejzaž hrvatskih, posebno zagrebačkih ulica.

“Njegov se arhitektonski rukopis izdvaja mirnim i čvrstim oblicima, prepoznatljivim motivima erкера, vještom razdiobom stambenoga prostora te reduktivističkim oblikovanjem, otmjenošću i skladom realizacija. Pripadao je generaciji hrvatskih arhitekata koja je Zagrebu dala velegradsko obilježje i dokazala da domaći arhitekti mogu profesionalno i kvalitetno obaviti svaki arhitektonski zadatak.” (Darja Radović-Mahečić, 2005.)

I ZA KRAJ — KONCERT

Publika je nakon kratke pauze u istom auditoriju poslušala skladbe hrvatskih skladatelja Emila Cossetta i Brune Bjelinskog, a na repertoaru su se našli i Samuel Barber (SAD, 1910.–1981.),

Ignaz Friedman (Poljska, 1882.–1948.) te Alexander Rosenblatt (Rusija, rođen 1956., i dalje aktivan na glazbenoj sceni).

Bruno Bjelinski jedan je od značajnijih hrvatskih skladatelja 20. stoljeća. Rođen je 1909. godine u židovskoj obitelji u Trstu, kao dijete svirao je violinu i glasovir. Bjelinski je završio studij prava na Sveučilištu u Zagrebu, ali se pravom bavio kratko vrijeme. Upisao se na Muzičku akademiju u Zagrebu, koju je završio 1935. Počeo je skladati i prije rata — skladao, sonate, tokate i suite, ali mu je Drugi svjetski rat prekinuo stvaralaštvo — tada bježi iz Zagreba na Vis, gdje ostaje do kraja rata. Nakon kraće karijere predavača u Splitu, seli se natrag u Zagreb gdje na Muzičkoj akademiji počinje predavati kontrapunkt i polifoniju. Ovdje započinje njegovo stvaralaštvo — skladao je šest opera, tri baleta, petnaest simfonija, te brojnu glazbu za glasovir, čelo, kao i komornu glazbu za glasovir, violinu, violu, fagot i piano duo.

Emil Cossetto, rođen u Trstu 1918. godine, od malih nogu živio je u Zagrebu gdje je na Muzičkoj akademiji diplomirao dirigiranje. Smjer njegova zanimanja bili su mješoviti, muški, ženski te dječji sastavi — a cappella ili uz pratnju klavira, raznih instrumentalnih kombinacija, te do simfonijskog i tamburaškog orkestra. Iako Cossetto nije bio Židov, u njegovom se glazbenom stvaralaštvu našlo mnogo mjesta za interpretaciju i obradu sefardskog i aškenaskog folklor, što ga nama čini izuzetno zanimljivim.

Inspicijent programa bio je poznati hrvatski glumac i redatelj Rene Medvešek, koji nas je uvodio u skladbe, skladatelje i njihova djela, a također nas i поблиže upoznao s klavirskim duom — Kosjenkom Turkulin i Ivom Ljubičić — dvije hrvatske pijanistice koje su koncert na klaviru izvele samostalno (skladbe hrvatskih skladatelja) i če-

FOTOGRAFIJU SNIMIO: FRAN FRIEDRICH

FOTOGRAFIJU SNIMIO: FRAN FRIEDRICH

tveroručno (stranih). Ove su se mlade djevojke dobrotno potrudile — pronaći skladbe židovskih skladatelja za četveroručnu izvedbu i vježbati cijelo ljeto zasigurno nije bio lak zadatak, ali svi mi koji smo bili tamo, bilo stručnjaci ili laici za glazbu, primijetili smo da je zadatak bio “odrađen” izvanredno. Iza Kosjenke Turkulin i Ive Ljubičić, osim visokokvalitetnog glazbenog obrazo-

vanja, već je i popriličan broj koncerata na raznim priznatim glazbenim događanjima i mjestima, a budućnost im je i više nego svijetla, te im se posebno zahvaljujemo što su uljepšale ovaj nama bitan dan za židovsku baštinu.

Zašto bitan? Veoma jednostavno, riječima Mire Wolf: “Ta bi baština bila zaboravljena da nema Europskog dana židovske kulture”.

EUROPSKI DAN ŽIDOVSKJE KULTURE U OSIJEKU

PIŠE: NIVES BEISSMANN

Europski dan židovske kulture obilježne je 6. rujna ove godine u više od 350 europskih gradova. U Hrvatskoj je manifestacija održana u Osijeku i Zagrebu, dok je Split svoj “Dan otvorenih vrata”, zbog turizma i gužve, odgodio za kraj rujna.

Obilježavanje ovog dana počelo je još prije 16 godina na poticaj B'nai B'ritha Europe, Saveza europskih židovskih općina i Udruženja španjolskih Sefarada. Ove su se institucije 2005. spojile u zajedničku organizaciju pod nazivom AEPJ (Europsko udruženje za očuvanje i promociju židovske kulture i naslijeđa). U početku je u obilježavanju sudjelovalo svega nekoliko zemalja, da bi se do danas uključilo više od 30 europskih država.

U nekim je zemljama taj dan prerastao prve okvire i pretvorio se u događaj koji traje cijeli tjedan, čak i cijeli mjesec. Posebnu važnost ovoj manifestaciji daju činjenice da svake godine postoji jedinstvena tema za cijelu Europu, da se održava na isti dan u svim europskim državama, da je manifestacija koordinirana od strane AEPJ-a, te da se o njoj skupljaju svi podaci na jednom mjestu, koji se onda obrađuju, objavljuju na internetu, a od prošle godine se izdaje i brošura. Da bi se dobio uvid u veličinu ovog događaja, dovoljno je reći da je prošle godine širom Europe organizirano više od 1200

različitih aktivnosti i da je broj posjetitelja premašio 120.000. Broj gradova i aktivnosti raste iz godine u godinu.

Osječka židovska općina je realizaciju ovogodišnje teme “Mostovi” zamislila kao poveznicu s drugim nacionalnim manjinama i vjerskim zajednicama. Upravo zbog toga se program sastojao od nastupa Srpskog kulturno-umjetničkog društva “Sveti Sava” iz Tenje, zbora Evanđeoske Pentekostne crkve Radosna vijest iz Osijeka i plesne skupine “Haverim Šel Izrael” (Prijatelji Izraela) Židovske općine Osijek. Osim toga imali smo i kratki koncert naše mlade klarinetistice Emme Štern, koja nas je razveselila izvedbom isključivo židovskih skladbi. Posebno nas je iznenadio zbor Evanđeoske crkve, jer su im sve odabrane kompozicije bile vezane za židovstvo, a nekoliko su ih čak otpjevali i na hebrejskom jeziku. Bitno je naglasiti da je Emma sve kompozicije odsvirala s njima. Sve je to pridonijelo tome da se “mostovi” vide i osjećaju u svakom trenutku. SKUD “Sveti Sava” je izveo između ostalih i jednu makedonsku pjesmu, pa smo osjećali kao da je prisutna i makedonska zajednica. Bilo bi dobro da smo mogli pozvati sve nacionalne manjine našeg grada, ali to, zbog manjka prostora, jednostavno nije bilo moguće.

Plesna grupa “Haverim Šel Izrael” prikazala nam je još jedne mostove — one među generacijama. Tako su naj-

mlađi plesači plesali za one starije, nakon toga stariji plesači za najmlađe, da bi na kraju svi zajedno zaplesali i pokazali da su razlike među generacijama premostive i ne previše bitne.

Europski dan židovske kulture zamišljen je kao Dan otvorenih vrata i ove je godine naša općina zaista otvorila svoja vrata. Prvi puta je bilo više posjetitelja nego naših članova. Na to smo ponosni i nastojat ćemo i dalje raditi na što boljoj promociji toga događaja.

FOTOGRAFIJA: EUROPSKI DAN ŽIDOVSKJE KULTURE U OSIJEKU

OTKRIVANJE ISPRAVLJENE SPOMEN PLOČE U PRELOGU

PIŠE: ALICE SINGER

Dana 31. svibnja 2015. godine, zadnje nedjelju u svibnju, održana je na čakovečkom groblju tradicionalna komemoracija žrtvama Holokausta.

Nakon komemoracije, veći se dio sudionika uputio u Prelog na otkrivanje "ispravljene" spomen ploče. Naime, 2010. godine Savez boraca grada Preloga je prilikom obnavljanja spomenika palim borcima napravio i spomen ploču stanovnicima Preloga koji su stradali u koncentracijskim logorima i zatvorima u razdoblju od 1941. do 1945. godine.

Kako su na spomenutoj ploči utvrđene greške, a i četiri osobe (Marija Singer, Jozefina Singer, Petar Schwarz i još jedan član obitelji Schwarz čije je ime nepoznato) su bili izostavljeni, zahvaljujući trudu predsjednika Židovske općine Čakovec dr. Andreja Pala i Marijana Ramušćaka, kao i uprave grada Preloga na čelu s gradonačelnikom gospodinom Ljubomirom Kolarekom, greške su ispravljene.

Nakon otkrivanja spomen ploče, grad Prelog je u muzejskom prostoru Multimedijalnoga centra priredio zakusku gdje su se sudionici u ugodnoj atmosferi družili.

FOTOGRAFIJA: OTKRIVANJE ISPRAVLJENE SPOMEN PLOČE U PRELOGU

ETGAR KERET: POVEZAN SAM S IDENTITETOM ŽIDOVA DIJASPORE

RAZGOVOR VODILA: NATAŠA BARAC

Etgar Keret rođen je 1967. godine u Ramat Ganu kao treće dijete roditelja koji su preživjeli Holokaust. On je danas jedan od najpopularnijih izraelskih pisaca a njegove su knjige, prevedene na brojne strane jezike, bestselleri u Izraelu.

Knjiga “Missing Kissinger” proglašena je jednom od 50 najvažnijih izraelskih knjiga svih vremena, a kratka priča “Sirena”, koja se bavi paradoksima modernog izraelskog društva, uključena je u curriculum izraelskog ispita iz književnosti.

Etgar Keret je i koautor nekoliko knjiga stripova, objavio je nekoliko zbirki kratkih priča, jednu knjigu za djecu i knjigu memoara “Seven Good Years: a Memoir” (koja je objavljena na brojnim jezicima, ali prema Keretovoj želji, ne i na hebrejskom).

Ovaj popularni pisac napravio je i značajnu karijeru na filmskom planu: njegov film “Skin Deep” osvojio je prve nagrade na brojnim međunarodnim filmskim festivalima, a 2007. godine na filmskom festivalu u Cannesu dobio je nagradu za film “Meduze”.

Prema Keretovim pričama, koje se često na metaforički način bave teškim i aktualnim problemima izraelskog društva, snimljeno je više od 40 kratkih filmova, a prema jednoj od priča hrvatski je redatelj Goran Dukić 2006. godine snimio zapaženi film

FOTOGRAFIJA: ETGAR KERET IZHENADA NETKO POKUCA

“The Wristcutters: a Love story” s Tomom Waitsom u jednoj od glavnih uloga. Film je uspješno igrao na Sundance Film Festivalu a pobijedio je na Filmskom festivalu u Motovunu.

Hrvatska čitateljska publika mogla je dosada uživati u Keretovim zbirkama “8% ni od čega” i “Iznenada netko pokuca”, a ove je godina nakladnik Fraktura objavio njegovu zbirku priča “Pizzeria Kamikaze i druge priče”.

Kada pišu o Keretu, novinari čestu vole isticati podatak da se njegove knjige najčešće krađu u izraelskim knjižarama i najviše čitaju u izraelskim zatvorima.

Etgar Keret danas živi u Tel Avivu sa svojom suprugom Shirom Geffen i sinom Levom. Predaje na Sveučilištu Ben-Gurion u Negevu i na sveučilištu u Tel Avivu. Na njegov rad, kako sam kaže, uvelike su utjecali roditelji, preživjele žrtve Holokausta, rođenje njegovog sina a i drugi članovi obitelji: Keretov stariji brat je ljevičar, jedan od čelnih ljudi pokreta za legalizaciju marihuane u Izraelu, a njegova sestra ultra-ortodokсна Židovka, majka jedanaestoro djece.

S izraelskim piscem razgovarala sam u Zagrebu gdje je sudjelovao na Festivalu svjetske književnosti.

Koliko je Vaše židovstvo utjecalo na Vašu književnost?

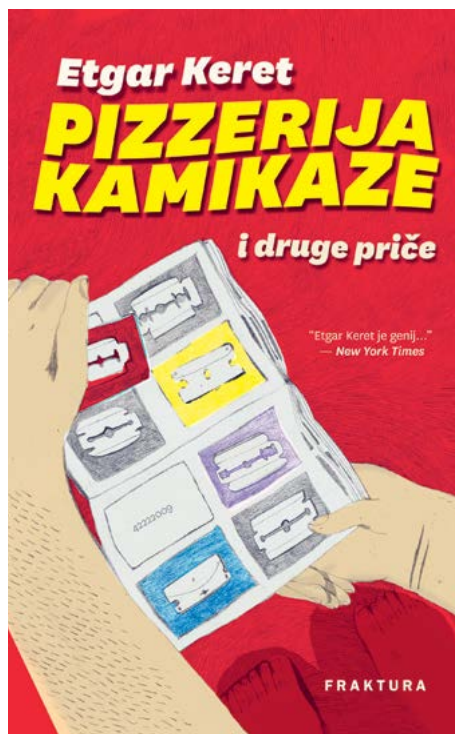
— Mislim da se prije svega radi o tome kako moje židovstvo utiče na moj identitet. Već sam o tome govorio u nekim intervjuima i izazvao bijes Izraelaca: ja se više osjećam Židovom nego Izraelcem. Mislim da je to što sam Izraelac nešto što se iz određenih okolnosti može promijenti, možda će sutra zemlja biti uništena ili možda ću morati emigrirati, ali ja sam rođen kao Židov i umrijet ću kao Židov. Moji roditelji su

imigranti, preživjele žrtve Holokausta, i za mene kao agnostika, a ne praktičnog vjernika, židovstvo je identitet, neka vrsta kulturnog i intelektualnog identiteta. Židovstvo je nevjerojatno, mi smo kao Židovi odrastali u kulturi koja potiče i cijeni rasprave i izazove, jer ono što su židovski heroji poput Mojsija, Abrahama, Joba i Jone, imali zajedničko, to je bila vjera u Boga i Bog ih je štitio.

Da, Židovi imaju "direktnu vezu" s Bogom...

— Da, ali čak i u drugim religijama u kojima postoji ta direktna veza s Bogom, ta se veza uglavnom temelji na podčinjenosti ali u židovstvu je to drugačije. Svi ti heroji koje sam naveo, oni se svađaju s Bogom i Bog ih zbog toga nije pogodio munjom, mislim da je taj način rasprave i dokazivanja važan model i način razmišljanja. Pogledajte, na primjer, način na koji Židovi uče. Židovi uče tako da se svađaju i raspravljaju. To potiče razmišljanja, izazove, izazivanje onoga u što drugi vjeruju i načina kako drugi razmišljaju i dovodi u pitanje vaša osobna uvjerenja. Ja mislim da je to sama srž židovskog identiteta.

Ima još nešto što smatram jako važnim kada govorimo o židovskom identitetu. Ja osjećam veliku povezanost s identitetom Židova iz dijaspore. Židovi izvan Izraela imaju dva identiteta. Vi ste, na primjer, Židovka i Hrvatica i ta dva identiteta vas obogaćuju i stavljaju vas u poziciju da možete biti kritični prema oba svoja identiteta. Vi možete hodati ulicom i, kao Židovka, reći: "Ovi Hrvati su ljudi". A onda možete otići u sinagogu i reći "Ovi Židovi su luđi od Hrvata". Vi ste na neki način unutar i izvan svega oko vas. I ako pogledate na najveće uspjehe Židova u posljednja dva stoljeća — npr. Karl

FOTOGRAFIJA: ETGAR KERET PIZZERIJA KAMIKAZE

Marx, Sigmund Freud, Albert Einstein — mislim da je ono što ih je učinilo tako velikim bilo upravo to što su bili insidéri i outsideri, oni su bili obučeni stručnjaci na svojim poljima ali su bili u stanju tu disciplinu kritizirati izvana. I upravo to je velika stvar. Ta mogućnosti gledanja i življenja izvan i unutar društva stvorila je i ono što nazivamo židovskim humorom.

Taj moj stav vidljiv je u mojim razmišljanjima i naravno u mom pisanju. Mislim da je lakše povezati moj način pisanja sa židovskim piscima dijaspore, poput Isaka Baševisa Singera ili Isaka Babelja ili Franza Kafke, nego pronaći vezu između mog načina pisanja i pisanja suvremenih izraelskih pisaca. Ako pogledate izraelsku književnost, za koju mislim da je fantastična, u njoj je očitiji patos od humora, dok u književnosti židovskih pisaca iz dijaspore ima puno više humora.

Slažem se s Vama. Nama u dijaspori se činilo da izraelski Židovi nikada ne postavljaju pitanje: Jesmo li Židovi ili Izraelci. Mi smo uvijek postavljali pitanje: jesmo li Židovi li Hrvati, možemo li biti oboje. Čnilo nam se da je Izraelcima normalno da su Izraelci, a židovstvo je nešto što se samo po sebi razumije. Kako vi na to gledate?

— Ja o tome puno razmišljam i govorim. Mislim da ljudi izvan Izraela često povezuju Izrael i Židove, izjednačavaju te dvije stvari. Ne mislim samo da se tu radi o dvije različite stvari, već mislim da se radi o dvije suprotne stvari. Jer ako čitate Theodora Herzla, čitava ideja o stvaranju Države Izraela bila je da se Židove na neki način očisti od "židovstva", da postanu manje kozmopolitski. Ako pogledate židovske zajednice u Europi, vođe zajednice su uvijek duhovni vođe, ako pogledate izraelski parlament vođe su uvijek generali, netko tko dolazi iz vojske ili poljoprivrede poput Ariela Sharona. To je uvijek modela goja. Ja mislim da su Židovi narod knjige, a Izraelci narod hi-techa.

Ne mislite da su Izraelci možda željeli promijeniti stereotype o Židovima?

— Mislim da je za to zaslužan i obrazovni sustav u Izraelu koji djecu uči da su Židovi žrtve. Kada sam ja bio dijete, učio sam sve o svim pogromima u Europi, znao sam točne brojke koliko je Židova stradalo u kojem pogromu. Ali nisam, na primjer, znao da je Franz Kafka bio Židov. Naglasak je bio na tome da Židovi u dijaspori rade nešto krivo a mi to radimo onako kako treba. Često govorim na raznim skupovima i čini mi se da izraelski Židovi patroniziraju Židove iz dijaspore i to zato jer su odgajani na takvoj ideologiji prema kojoj Židovi nisu potpuni ako ne žive u Izraelu. To je kao da putujete ekonomskom klasom u zrakoplovu pa

se morate “upgradeati” u poslovnu klasu. Ja mislim da je sve to vrlo daleko od istine. Zamislimo dva brata Židova porijeklom iz Poljske, jedan odlazi u SAD, a drugi u Izrael. Šezdeset godina kasnije, gledano statistički, onaj koji je otišao u SAD zarađuje više novaca, onaj koji je u Izraelu gledano statistički, izgubio je barem jednog člana svoje obitelji u jednom ratova ili terorističkih napada. Sin američkog Židova odlazi na studije, sin izraelskog Židova odlazi služiti vojni rok i stvari su različite.

Nedavno je napravljeno vrlo zanimljivo istraživanje o kognitivnoj disonanci. Dvije skupine ljudi radile su isti posao. Dobili su aparat s kojim su trebali provjeriti je li vijak dobro učvršćen. Jedna grupa je za taj rad dobila 2 dolara po satu a druga 50. Kada su ih nakon tjedan dana rada ispitivali o njihovom poslu, skupina koja je dobila 2 dolara po satu rekla je: “Naš rad je loše plaćen ali je vrlo važan, jer ako ne provjerimo dobro i ne napravimo svoj posao, avion može pasti”. Ljudi koji su dobili 50 dolara po satu rekli su: “Naš posao je glup, ali je jako dobro plaćen”. I to je to. Mene ponekad nervira da se npr. Benjamin Netanyahu ne ponašao kao premijer Izraela nego kao kralj svih Židova. A on nije izabran na tu dužnost. I mislim da je njegov stav otežao život Židova u brojnim zemljama tako da danas ljudi u nekim zemljama na Židove gledaju kao na petu kolonu.

Vratimo se književnosti. Zašto ste izabrali književnost koja nije bila vaš prvi izbor? (Etgar Keret studirao je matematiku i fiziku, op.a.)

— Ja mislim da je pisanje uvijek plan B. Plan A je življenje i ako ne uspijete u življenju onda počinjete pisati. Zamislite da sjedite u sobi i izmišljate likove koji ne postoje, radnje koje ne postoje, ima nešto u tome što ne možete oprav-

dati. Kada ja sjednem za stol i počnem pisati, uvijek razmišljam o tome kako bih umjesto toga mogao počistiti stan ili igrati se s mojim djetetom, te se pitam zašto to radim. I ustvari mislim da se radi o tome da se pokuša pronaći završetak, da se kompenzira neuspjeh na nekom drugom polju. Na primjer, ako sretnem djevojku i zaljubim se u nju i ako smo zajedno, onda nikada neću napisati priču o tome jer za to neću imati vremena. Ali ako ona kaže ne, onda ću imati vremena za pisanje.

Najčešće pišem o svojim greškama i neuspjesima a ne o uspjesima, jer s mojim sam uspjesima pomiren, njih ne moram slaviti. Često pričam priču o jednom čovjeku koji je bio uspješni vojni pilot i vrlo uspješan poslovni čovjek, koji je izgradio hi-tech kompaniju koju je prodao za milijune, imao je ogromnu kuću, bio je jako zgodan i on je došao k meni i rekao da želi postati pisac i to uspješan pisac. Rekao sam mu da ne vjerujem da će biti uspješan pisac zbog silnih uspjeha koje je postigao na svim mogućim poljima u životu. Ako ste doživjeli brojne neuspjehe imate veće šanse da postanete dobar pisac.

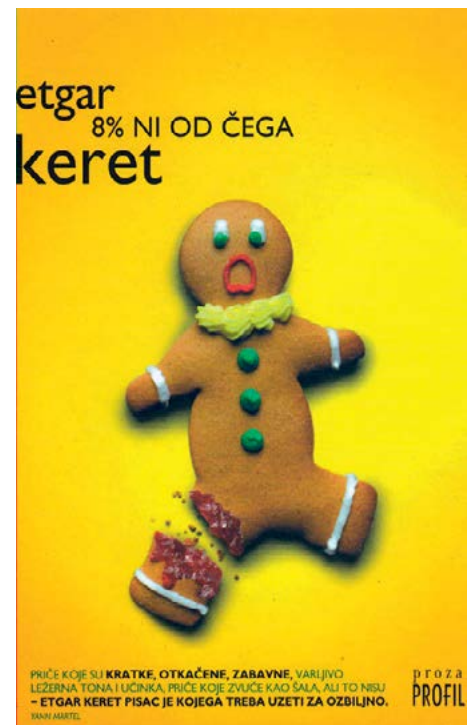
Zašto ste se odlučili za formu kratke priče?

— Kratke priče nisu bile moj izbor. Mislim da su kratke priče neka vrsta kompenzacije a različiti ljudi u pričama vide različite stvari. Neki autori u kratkim pričama traže dijelove života nad kojima imaju kontrolu. Za mene je pisanje poput surfanja na vodi. Kada surfate nemate kontrolu nad time gdje idete, ono što želite prvenstveno je to da održite ravnotežu i ne padnete u vodu.

Je li teže pisati kratke priče od, na primjer, romana?

— Pravo pitanje bilo bi koliko je teško napisati dobru kratku priču. Vrlo je

teško napisati izvrstan roman ili izvrsnu kratku priču. Ako hoćemo napisati nešto prosječno, onda je vjerojatno lakše napisati prosječnu dobru kratku priču nego prosječno dobar roman. Za dobar roman morate biti jako organizirani, imati jako dobro obrazovanje. Kada pišete kratku priču onda ste tip koji ima nešto u sebi ili nema. Kao da ste akrobat. Ako pišete kratku priču kao akrobat, onda nemate sigurnosnu mrežu ispod sebe, ako padnete nema vas više. Ako pišete roman kao akrobat, onda imate sigurnosnu mrežu ispod sebe, pa kada padnete možete se ponovno ustati i krenuti dalje.

FOTOGRAFIJA: ETGAR KERET NASLOVNICA

LJETNA ŠKOLA MIRA U SAVUDRIJI

O čemu se uči u Kampu mladih?

PIŠE: MILIVOJ DRETAR

Druga sezona Ljetne škole mira u istarskoj Savudriji postigla je još bolje rezultate nego prošlogodišnja. U tri jednodnevne smjene, kroz Kamp mladih prošao je 81 polaznik, u dobi od 16 do 24 godina. Bilo je ovo prilika ne samo za besplatno ljetovanje, već i za obogatiti svoja znanja novim informacijama o osjetljivim temama u današnjem hrvatskom društvu. Jer predavači koji su dali doprinos Ljetnoj školi mira sigurno su ostavili utisak na mlade polaznike.

Bilo je riječi o antifašizmu u Hrvatskoj i Istri, totalitarizmu, suživotu u Istri, ekstremizmu među Hrvatima, esulima i optantima, ljudskim pravima i dostojanstvu.

Među polaznicima je bio petnaestogodišnji Bojan iz Vukovara koji je spremno iznio svoje viđenje s manjinskog stajališta: “Sudjelovanje u Ljetnoj školi mira ustvari je nagrada za moje školske aktivnosti. Bilo je odlično organizirano i stvarno sam mnogo naučio. Najviše mi se svidjela radionica o ljudskim pravima te film o židovskoj djeci koji nam je priredio profesor Milivoj Dretar. Kao pripadnici srpske manjine u Slavoniji, mi smo dobro integrirani u društvo, iako uvijek ima pojedinaca koji prave nacionalne razlike. Svastika na Poljudu, fašistički pozdravi, ušato “U” odraz su primitivnosti i ljudske maloumnosti koju bi trebalo iskorijeniti. Treba nam više ovakvih škola za mlade koje šire mir i prijateljstvo među mladima”.

Prijepodneva su bila rezervirana za predavanja, a poslijepodne bi se polaznici prepuštali čarima mora i sunca i sudjelovanju u nekoj od kreativnih radionica plesa, crtanja, sportu. Svaka je grupa prošla terensko putovanje Bujštinom, a svi bi posjetili i nacistički logor smrti San Sabba u Trstu. Šteta jedino da su učesnici došli iz samo šest županija, zanimljivo — samo 1 iz Zagreba?!

Teme o antisemitizmu i Hwoloakaustu predstavili su Oleg Mandić, zatočenik nacističkih logora smrti te Milivoj Dretar, profesor povijesti. Upravo su te teme izazvale najviše pozornosti sudionika.

“Nema tih slušatelja koje nije zainteresirala moja sudbina. S 11 godina završiti na tako užasnom mjestu — u logoru smrti. Ja sam posljednji uznik Auschwitzta, kada sam ga napustio, za mnom su se zatvorila vrata i u njemu

više nije ostao nijedan logoraš”, prijetio se Oleg Mandić. Mandićevo izlaganje uistinu se slušalo s velikim zanimanjem. U kampu su se našli šticećenici Doma za odgoj iz Zagreba i neki su dečki odlučili poslušati Mandića.

“Jako mi se svidjelo izlaganje. Često smo okruženi stavovima neonacista pa je potrebno educirati mlade i u školama i kod kuće. U našem je društvu nekako uvriježeno da se preziru Srbi, Židovi, homoseksualci i drugi pripadnici manjina. Nisam stekao dojam da školski sustav kroz odgojni proces to pokušava ispraviti, treba više ovakvih izlaganja”, smatra mladi Filip, šticećenik Doma.

Ljetna škola mira gotova je za ovu godinu. Organizaciju su partnerski pripremili Ministarstvo branitelja i Savez antifašističkih boraca i antifašista Republike Hrvatske.

FOTOGRAFIJA: MILIVOJ DRETAR / LJETNA ŠKOLA MIRA U SAVUDRIJI
— POSJET ZLOGLASNOM LOGORU RIZARNI U TRSTU

IZRAELSKI REPREZENTATIVCI U CENTRU SVIJETA

PIŠE: MILIVOJ DRETAR

Grad Ludbreg je tijekom srpnja ove godine bio domaćin natjecateljima Svjetskog prvenstva u zrakoplovnim modelima kategorije F3K. Radi se o ručnom izbacivanju i daljinskom navođenju aviomodela sa svim potrebnim zadacima koje je pritom potrebno napraviti. Time je F3K jedna od najatraktivnijih kategorija zrakoplovnog modelarstva. Do sada su bila održana tek dva prvenstva, oba u skandinavskim državama, tako da je natjecanje ovog ranga bio velik događaj za podravski gradić.

Zašto je odabran baš Ludbreg? Upravo je ovdje u Ludbregu daleke 1891. godine rođen Rudolf Fizir, svjetski priznati konstruktor aviona na kojeg su Ludbrežani jako ponosni pa i lokalni aeroklub nosi njegovo ime. Članovi aerokluba su poznati u Hrvatskoj i Europi, a čak 90 posto članova naše hrvatske reprezentacije čine upravo Ludbrežani. Na Svjetskom prvenstvu sudjelovali su predstavnici 33 zemalja, a za sve njih je priređen topli doček te zabavni programi. Neki su natjecatelji došli sa svojim obiteljima i kampirali uz rijeku Bednju.

Izrael je predstavljala šesteročlana ekipa: Roy, Omer, Nir, Yuval, Eitan i Gadi. Iz Tel Aviva su avionom došli do Budimpešte pa unajmljenim kombijem sve do Ludbrega. "Postoji direktni letovi za Hrvatsku, no uzeli smo niskobudžetnu kompaniju. Ovaj sport je naš hobi pa gledamo da uštedimo ko-

FOTOGRAFIJA: MILIVOJ DRETAR / IZRAELSKA REPREZENTACIJA NA OTVARANJU PRVENSTVA

liko se može. I jako nam odgovara što se natjecanje održava upravo ovdje u Hrvatskoj", rekao je Eitan.

"To što je svjetsko prvenstvo održano upravo u Ludbregu, a ne nekom od većih gradova, ustvari je prednost za natjecatelje. Upoznali smo mnogo ljudi, natjecatelji iz F3K su poput jedne velike obitelji. No, oduševljeni smo i Ludbregom — sve je tako uređeno, čisto, puno cvijeća. Čuli smo da su nekad i ovdje postojala mala židovska zajednica, šteta da sad više nema nikoga. Posjetili smo nekoliko lokalnih znamenitosti, a nismo ni znali da smo došli u

Centar svijeta. Jedino što su nas ove srpanjske temperature malo iznenadile — pa ovdje je toplije nego u Izraelu", kaže Roy, šef ekipe i najbolje plasiran Izraelac. "Samo 23. mjesto, hmm, moglo je i bolje, ali ja sam zadovoljan svojim plasmanom na mom prvom SP-u", dodao je za kraj razgovora.

Po završetku jednodnevnog nadmetanja, Izraelci su na savjet domaćina odlučili malo produžiti odmor u Hrvatskoj pa su prije odlaska kući posjetili poznati dvorac Trakošćan te Rastoke i NP Plitvička jezera. Prema komentarima s FB-a, odlično su se proveli.

PREDSJEDNICA KOLINDA GRABAR-KITAROVIĆ U IZRAELU

PIŠE: K. C.

Predsjednica Republike Hrvatske Kolinda Grabar-Kitarović boravila je krajem srpnja u dvodnevnom posjetu Izraelu na poziv izraelskog predsjednika Reuvena Rivlina.

Tijekom boravka u Izraelu, Kolinda Grabar-Kitarović sastala se sa svojim domaćinom predsjednikom Reuvenom Rivlinom, premijerom Benjaminom Netanyahuom i predsjednikom Knesseta Yulijem Edelsteinom, a u Memorijalnom centru Holokausta Yad Vashemu odala je počast žrtvama Holokausta te prisustvovala svečanost u kojoj je filmski producent Branko Lustig darovao Yad Vashemu Oskara kojeg je dobio 1993. godine za film "Schindlerova lista".

Pred vječnim plamenom u Yad Vashemu Kolinda Grabar-Kitarović je položila vijenac odajući na taj način počast milijunima stradalih Židova a prisjetila se i hrvatske prošlosti, te izrazila žaljenje zbog zločina ustaškog režima u Hrvatskoj.

"Na ovom svečanom mjestu kao hrvatska predsjednica želim izraziti svoje duboko žaljenje zbog svih žrtava Holokausta u Hrvatskoj stradalih od ruke ustaškog režima tijekom Drugog svjetskog rata", kazala je te poručila da je ustaški režim izmanipulirao želju hrvatskog naroda za neovisnošću. Ujedno je zahvalila antifašistima koji su, kako je poručila, Hrvatsku stavili na pravu stranu.

"I danas koristim ovu priliku da osudim sve totalitarne režime, nacizam, fašizmi komunizam", kazala je.

Prilikom odavanja počasti u Muzeju pravednicima među narodima, Kolinda Grabar-Kitarović posebno je istaknula da je ponosna na 111 Pravednika među narodima koji potječu iz Hrvatske te pritom na hebrejskom izgovorila riječi poznatog izraelskog pjesnika Haima Hefera: "Pred vama Pravednicima, klanjam se".

"Željela bih i najaviti gradnju memorijalnog centra za žrtve Holokausta u Zagrebu pa pozivam Yad Vashem na daljnju suradnju kako bismo dobili mjesto gdje se možemo duboko pokloniti svim žrtvama totalitarnih režima", istaknula je.

Branko Lustig, i sam bivši logoraš Auschwitzta, Yad Vashemu je darovao Oskara koji je 1993. godine dobio za film "Schindlerova lista".

"Samo jednu važnu stvar trebamo spasiti od zaborava: ne zaboravite, ne zaboravite Holokaust. Ne smijemo dopustiti da se takve stvari ponovno dogode", rekao je Lustig.

IZRAEL U HRVATSKOJ IMA PRIJATELJA I SAVEZNIKA

Kolinda Grabar-Kitarović je s najvišim izraelskim političarima razgovarala o odnosima između Hrvatske i Izraela te daljnjim mogućnostima suradnje, a svojim je sugovornicima također poručila da u Hrvatskoj imaju snažnog prijatelja i saveznika u Europskoj uniji i NATO-u.

FOTOGRAFIJA: PREDSJEDNICA U IZRAELU

"Postoji mnogo područja na kojima Hrvatska i Izrael mogu surađivati, od područja sigurnosti i novih sigurnosnih prijetnji do gospodarske suradnje koja je iznimno važna", izjavila je nakon održanih sastanaka.

Iako je gospodarska razmjena između dviju zemalja prilično mala, Kolinda Grabar-Kitarović je izrazila nadu u veća izraelska ulaganja u Hrvatsku.

"Izrael vidi Hrvatsku kao prijateljsku državu i vidim tu spremnost na daljnja ulaganja. Vidim spremnost i mogućnost za suradnju na području poljoprivrede, navodnjavanja i energije", kazala je.

Predsjednica Grabar-Kitarović s izraelskim je sugovornicima razgovarala i o situaciji u svijetu, posebice na Bliskom istoku, izrazivši nadu da će se pregovorima postići mirno rješenje sukoba u tom burnom dijelu svijeta.

ŽIDOVSKI KALENDAR I BLAGDANI

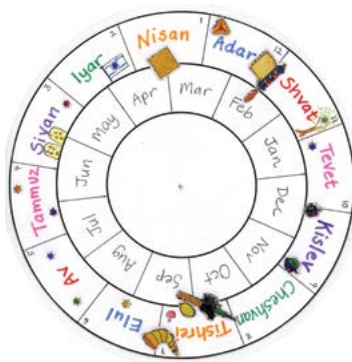
PRIREDILA: NATAŠA BARAC

Židovi često kažu: “Blagdani su kasno ove godine” ili “Ove godine blagdani padaju rano”.

U stvari, blagdani nisu nikada rano ili kasno, oni su uvijek u isto doba, prema židovskome kalendaru. Za razliku od gregorijanskog kalendara, koji se temelji na suncu (solarni kalendar), židovski kalendar se u svojoj osnovi primarno temelji na mjesecu (lunarni kalendar) s periodičkim prilagodbama koje se poduzimaju kako bi se u obzir uzete razlike između solarnih i lunarnih ciklusa.

Upravo zbog toga židovski bi se kalendar mogao opisati kao kombinacija solarnog i lunarnog. Mjesecu je u prosjeku potrebno 29,5 dana da završi svoj ciklus, 12 lunarnih mjeseci iznose 354 dana. Solarna godina traje 365 1/4 dana. I tako dobijamo razliku od 11 dana godišnje. Kako bi se osiguralo da židovski blagdani uvijek padnu u pravo godišnje doba, hebrejskom kalendaru dodaje se dodatni mjesec svake dvije ili tri godine, odnosno sedam puta u svakih 19 godina. Kada se to ne bi radilo, jesenski blagdan žetve Sukot, mogao bi tako, na primjer, pasti u ljeto ili bi proljetni blagdan Pesah pao u zimu. Svi židovski blagdani počinju zalaskom sunca i traju do idućeg zalaska sunca.

Židovi su kroz povijest koristili i tzv. “opservacijski kalendar” koji se koristio prije uništenja Drugog hrama a koji se temeljio na promatranju mjesečevih mijena.

FOTOGRAFIJA: ŽIDOVSKI KALENDAR I BLAGDANI

Židovski kalendar ima dvanaest redovnih mjeseci: Nisan (30 dana), Ijar (29 dana), Sivan (30 dana), Tamuz (29 dana), Av (30 dana), Elul (29 dana), Tišri (30 dana), Hešvan (29 ili 30 dana), Kislev (29 ili 30 dana), Tevet (29 dana), Ševat (30 dana) i Adar (29 dana). U prijestupnim godinama postoji još i mjesec Adar I (30 dana), koji se umeće nakon Ševata, pa se redovni mjesec Adar označava kao “Adar II”.

Prvi mjesec godine je nisan, ali budući da Roš Hašana pada na početku sedmog mjeseca (koji se zove Tišri), Židovi taj mjesec smatraju počekom godine.

Blagdani obilježavaju tok židovske godine a većina židovskih blagdana svoju povijest vuče u neka davna doba. Židovi su i u dijaspori i u teškim vremena čuvali svoje blagdane, njegujući drevne tradicije i običaje, ponekad u tajnosti, ponekad javno.

Država Izrael je židovska država pa su stoga židovski blagdani dio nacionalnog kalendara te su tako blagdani

Šabat, Roš Hašana, Jom Kipur, Pesah, Šavuot, Sukot i Purim u Izraelu praznici. Hanuci se posebno vesele djece, jer tada nema škole ali za sve druge Izraelce to su radni dani. Na Tiša beAv zatvoreni su restorani i mjesta koja služe za zabavu. S obzirom na Šabat, u Izraelu vikend počinje u petak, a nedjelja je normalni radni dan.

Nakon proglašenja Države Izrael 1948. godine Kneset je u dogovoru s Glavnim rabinatom Izraela prihvatio četiri nacionalna praznika ili dana sjećanja:

- [Jom HaŠoa: Dan sjećanja na Holokaust](#)
- [Jom Hazikaron: Dan sjećanja](#)
- [Jom Ha'atzmaut: Dan neovisnosti Izraela](#)
- [Jom Jerušalajim: Dan Jeruzalema](#)

Ove praznike ne priznaju neke ultra-ortodoksne židovske skupine, uključujući Haside. Neke ultra-ortodoksne skupine iz vjerskih razloga ne priznaju ni Državu Izrael, dok drugi ultra-ortodoksni Židovi smatraju da prema židovskim vjerskim zakonima nema dovoljno osnova za priznavanje tih praznika.

Židovski blagdani i komemoracije obilježavaju se tijekom cca 150 dana židovske godine i oni određuju ritam života Židova vjernika. Obilježavanje židovskih blagdan predstavlja također i poštivanje tradicije i to je doba kada Židovi diljem svijeta zajedno obilježavaju svoju dugu povijest i drevno nasljedstvo.

MALI VODIČ KROZ ŽIDOVSKÉ BLAGDANE

PRIREĐILA: NATAŠA BARAC

TU BIŠVAT

O čemu se radi?

na ovaj dan se nekada davno određivala starost drveća, pa možemo reći da se radi o “službenom rođendanu drveća”. Danas se na ovaj dan posvećuju zaštiti okoliša i drveću.

Kada pada ovaj blagdan?

obično u veljači.

Što se jede?

voće, orašasti plodovi i sve ono što raste u ili na drveću.

Što se radi na ovaj blagdan?

Židovi se na ovaj blagdan često posvećuju temama zaštite okoliša, te tako npr. sade drveće.

Koji su simboli blagdana?

stabla drveća i razni plodovi koji rastu na drveću.

Kako se čestita?

ovaj blagdan nema službeni način čestitanja — ali može se reći — Hag Sameah (Sretan blagdan).

PURIM

O čemu se radi?

Židovi slave jer su se uspjeli spasiti od velike opasnosti kao što je to opisano u Knjizi o Esteri.

Kada pada ovaj blagdan?

obično u ožujku.

Što se jede?

tijesto u obliku trokuta koje se zove “hamantashen” prema zlom liku iz Knjige o Esteri. Neki Židovi također jedu i drugu hranu u kojoj se nalazi nešto skriveno, jedu se i slatkiši i pije alkohol.

FOTOGRAFIJA: PREUZETA S INTERNETA / PURIM

Što se radi na ovaj blagdan?

čita se Knjiga o Esteri, oblače se razni kostimi, jedu kolači. Običaj je da se dobrotvornim organizacijama daje novac ili da se prijateljima šalju paketi s hranom.

Koji su simboli blagdana?

maske, kostimi, hamantashen.

Kako se čestita?

Sretan Purim! Ili Purim Sameah.

PESAH ILI PASHA

O čemu se radi?

Pesah slavi oslobođenje Židova iz egipatskog ropstva i vjerojatno je teološki najvažniji blagdan u židovskome kalendaru. Blagdan traje osam dana, iako ga neke zajednice obilježavaju tjedan dana.

Kada pada ovaj blagdan?

obično u travnju.

Što se jede?

tradicionalno Židovi na ovaj blagdan ne jedu kruh, odnosno ne jedu hranu koja sadrži kvasac, umjesto toga jede se beskvasni kruh (maces ili matzah). Jedu se maces knedle, gefilte fish, razni kolači i slastice. Jede se hrana puna simboličke: janjetina, jaja, gorke trave itd.

Što se radi na ovaj blagdan?

Židovi vjernici ne jedu kruh ni hranu koja sadrži kvasac. Priređuje se velika, svečana večera koja se zove Seder i priča se priča o egzodusu iz Egipta. Ovo je veliki praznik i traje osam dana.

Koji su simboli blagdana?

maces, janjetina, jaja, gorke trave.

Kako se čestita?

može se reći Sretan Pesah ili Hag Sameah v' kasher.

ŠAVUOT*O čemu se radi?*

Šavout slavi primanje Tore na Brdu Sinaj. To je jedan od tri hodočasna blagdana (Pesah, Sukot i Šavout) kada su Židovi dolazili u Hram i prinosili plodove.

Kada se obilježava?

obično krajem svibnja ili početkom lipnja.

Što se jede?

na Šavuot se obično jedu mliječni proizvodi, smatra se da je to zbog toga što su Židovi primajući Toru naučili da meso od svih životinja nije košer. Tradicionalno se jedu i blintzes (vrsta palačinki).

Što se radi na ovaj blagdan?

tradicionalno se čita Knjiga o Rut. Neki Židovi slijede mistični običaj učenja tijekom čitave noći, koji se zove Tikkun Leil Shavuot, i počinje uoči Šavouta.

Koji su simboli blagdana?

ploča s deset Božjih zapovijedi, blintzes.

Kako se čestita ovaj blagdan?

Hag Sameah.

TIŠA BEAV*O čemu se radi?*

Tiša beAv je dan žalosti i pokajanja. Židovi se toga dana sjećaju rimskog uništenja Drugog hrama u Jeruzalemu. Na taj dan su i španjolski katolički kraljevi Ferdinand i Izabela protjerali Židove iz Španjolske.

Kada se obilježava?

obično u srpnju ili kolovozu.

Što se jede?

na ovaj se blagdan posti.

Što se radi na ovaj blagdan?

uglavnom se moli, a posjećuju se i grobovi preminulih.

Koji su simboli blagdana?

nema posebnih simbola.

Kako se čestita ovaj blagdan?

Tiša beAv se ne čestita.

FOTOGRAFIJA: PREUZETA S INTERNETA / ROŠ HAŠANA

ROŠ HAŠANA*O čemu se radi?*

radi se o svečanom početku nove godine.

Kada se obilježava?

najčešće u rujnu.

Što se jede?

jedu se jabuke i med, slatka hala s grožđicama, kolač od meda, šipak itd.

Što se radi na ovaj blagdan?

na ovaj blagdan Židovi odlaze u sinagogu, čak i oni koji to inače ne čine tijekom godine. Nitko ne želi propustiti zvuk šofara (obredni rog, obično ovunjski ili kozji). U domovima se sprema poseban obrok, obitelji i članovi zajednice se druže.

Koji su simboli blagdana?

šofar, jabuke i med, šipak.

Kako se čestita ovaj blagdan?

možete reći Sretna nova godina ili na hebrejskom Šana Tova. Ako želite potpuniju verziju možete reći "L'shanah tova tikatevu" (Da bude upisani u dobru godinu). Židovi koji govore jidiš čestitaju riječima Gut yontev.

JOM KIPUR*O čemu se radi?*

dan posta, dan pokajanja, posvećen molitivama i sjećanju na preminule.

Kada se obilježava?

najčešće u rujnu.

Što se jede?

ništa. Na ovaj se dan posti.

FOTOGRAFIJA: PREUZETA S INTERNETA

Što se radi na ovaj blagdan?

uglavnom se moli. Čak i Židovi koji nisu praktični vjernici na ovaj dan odlaze u sinagogu.

Koji su simboli blagdana?

bijela odjeća (koja kod Židova simbolizira žalovanje).

Kako se čestita?

Jom Kipur se ne čestita.

SUKOT**O čemu se radi?**

u davna vremena, kada je u Jeruzalemu još stajao Hram, postojao je blagdan hodočašća kako bi se proslavila sjetva. U naše doba ovaj blagdan još uvijek pada u doba sjetve.

Kada pada ovaj blagdan?

obično u rujnu ili listopadu.

Što se jede?

nije predviđena neka posebna hrana, ali jedu se veliki i obimni obroci.

Što se radi na ovaj blagdan?

prije samog početka, zajednice i pojedine obitelji grade suku (sjenicu) u

dvorištu ili na neku vanjskom prostoru. Važna aktivnost tijekom blagdana je i to da se obroci jedu u suki.

Koji su simboli blagdana?

suka (sjenica), lulav (svežanj tri vrste granja) i etrog (nejestivi mirisni plod vrste citrusa).

Kako se čestita?

može se reći Hag Sameah (sretan blagdan)

HANUKA**O čemu se radi?**

Hanuka je osmodnevni blagdan koji slavi ponovno posvećenje jeruzalemskog Hrama.

Kada pada ovaj blagdan?

obično u prosincu.

Što se jede?

pržena i pečena hrana, posebno palačinke od krumira koje se zovu latkes i vrsta krafni koje se zovu sufganiyot.

Što se radi na ovaj blagdan?

pale se svijeće na ceremonijalnom svjećnjaku koji se zove hanukija (ili menora za Hanuku).

Koji su simboli blagdana?

hanukija, svijeće, svijetlo.

Kako se čestita?

Sretna Hanuka! ili Hanuka Hag Sameah!

I najvažniji od svih blagdana ...**ŠABAT****O čemu se radi?**

to je dan odmora od svakodnevnih aktivnosti, kada se vjernici okreću Bogu, slavi se sedmog dana od stvaranja svijeta

Kada pada ovaj blagdan?

jednom tjedno! Šabat traje od zalaska sunca u petak pa sve do zalaska sunca u subotu.

Što se jede?

vjernici jedu posebnu hranu za Šabat, kuhaju se i pripremaju najfinija jela u čast najvećeg blagdana. Priprema se poseban kruh — hala. Ponekad običaji pripremanja hrane za šabat ovise o pojedinim židovskim zajednicama i krajevima svijeta u kojem žive.

Što se radi na ovaj blagdan?

Šabat počinje paljenjem svijeća, što uz molitvu čini “gospodarica” kuće. U sinagogama se održavaju posebne službe. Cilj Šabata je odmor i posvećenost obitelji i molitvama i strogo je određeno što se smije a što ne smije raditi, i to uključuje i vožnju automobila, nošenje novaca, pisanje ili gledanje televizije. Šabat je dan koji se provodi s obitelji, djecom, odmara se, jede, moli, pjeva.

Koji su simboli blagdana?

svijeće, hala, vino, cvijeće.

Kako se čestita?

Šabat šalom ili na jidišu Gut Šabos.

BLAGDANI ETNIČKIH ŽIDOVSKIH ZAJEDNICA U IZRAELU

PIŠE: NATAŠA BARAC

Izraelska vlada službeno priznaje tri tradicionalna blagdana etničkih židovskih zajednica u Izraelu. Te blagdane poštuju i članovi etničkih židovskih zajednica koji ne žive u Izraelu.

Mimouna se počeo obilježavati kao blagdan marokanskih Židova, iako slične proslave postoje i među turskim i perzijskim Židovima. Ove proslave odvijaju se dan nakon Pesaha, kada se ponovno počinje jesti “obična” hrana, odnosno hrana s kvascem. U Izraelu se posljednjih godina proširilo obilježavanje ovog blagdana: procjenjuje se da sada u Izraelu na proslavama Mimoune sudjeluje oko dva milijuna Židova. Proslave Mimoune obilježavaju se tako da se posjećuju domovi prijatelja i susjeda, priprema se tradicionalna hrana, a iznose se i stvari za koje se smatra da donose sreću i napredak. Tradicija ovog blagdana potiče iz Maroka kada su posljednjeg dana Pesaha muslimani donosili svojim židovskim susjedima poklone u obliku meda, brašna, mlijeka i maslaca. Sve to koristilo se u pripremi jela nakon Pesha.

Kurdski Židovi dan nakon Pesaha slave blagdan nazvan Seharane. Ovaj višednevni blagdan ima dugu tradiciju staru dvije tisuće godina a njime se obilježava kraj zime i početak proljeća. Članovi zajednici obično odlaze u prirodu, kampiraju, šeću po prirodi, te pjevaju i

plešu. Pripremaju se bogati obroci i uživa u druženju, prirodi, zajedništvu i hrani. Ovaj običaj bio je gotovo zaboravljen nakon što je većina kurdskih Židova došla u Izrael pedesetih godina 20. stoljeća ali danas je ponovno oživio. Prvi Seharane u Izraelu je proslavljen 1975. godine čime je obnovljena duga tradicija na koju su kurdski Židovi ponosni.

Članovi etiopske židovske zajednice Beta Israel obilježavaju Sigd, svojevrsan “nastavak” Jom Kipura. Ovaj blagdan, jedinstven za etiopsku židovsku zajednicu, obilježava se 49 dana nakon Jom Kipura i ima neka obilježja Jom

Kipura, Šavuota i drugih blagdana. Na taj dan se posti, uči i moli. Postoje dvije usmene tradicije o porijeklu Sigda. Prema jednoj, Sigd se prvi puta počeo obilježavati u 6. stoljeću kada je okončan rat između Židova i kršćana, dok druga usmena tradicija govori o tome da je blagdan nastao u 15. stoljeću nakon što su Židovi bili izloženi progonima od etiopskih vladara. U Etiopiji, članovi židovske zajednice okupljali su se na vrhu brda i molili za povratak u Jeruzalem. Moderni Sigd u Izraelu se najčešće obilježava na šetalištu koje gleda na Stari grad Jeruzalem.

FOTOGRAFIJA: BLAGDANI ETNIČKIH ŽIDOVA U IZRAELU

KAKO ČESTITATI ŽIDOVSKI BLAGDAN?

Postoji nekoliko židovskih i hebrejskih fraza koje se koriste za čestitanje blagdana. Židovi koji ne žive u Izraelu, čak iako ne govore hebrejski, znat će koristiti barem neke od ovih fraza (neke su na hebrejskom a neke na jidišu).

Nežidovi često imaju problema s time što ne znaju koje židovske blagdane treba čestitati. Poseban problem obično predstavljaju “veliki blagdani” — Jom Kipur i Roš Hašana, koji se obilježavaju u kratkom roku pa političari obično šalju jednu čestitku članovima židovskih zajednica. I tada često — vjerojatno u najboljoj namjeri ali i neznanju — čestitaju i “sretan” Jom Kipur....

ŠABAT ŠALOM — hebrejski, često se koristi na šabat, obično na kraju službe. Danas se ova fraza često koristi u Izraelu u smislu “želimo vam ugodan vikend”.

GUT ŠABES — jidiš, koristi se u bilo koje doba šabata, općenito kao pozdrav.

HAG SAMEAH — hebrejski. U prijevodu znači “sretan blagdan”, koristi se za čestitanje raznih blagdana, a između ove dvije riječi može se umetnuti i ime određenog blagdana npr. “Hag Hanuka sameah”

GUT JONTIF ILI GUT JONTEF — jidiš. Doslovno znači dobar blagdan i može se koristiti gotovo za sve blagdane.

LE ŠANA TOVA — hebrejski, koristi se tijekom proslave Nove godine — Roš Hašana. Koristi se i jednostavno “Šana tova” ili “Šana tova umetukah” — što znači “za dobru i slatku godinu”.

TZOM KAL — hebrejski. Koristi se prigodom Jom Kipura. Riječ “sretan” se ne koristi jer Jom Kipur nije veseo blagdan.

Shana Tova!

TU B'AV

— ŽIDOVSKI PRAZNIK LJUBAVI

PIŠE: NATAŠA BARAC

Uz dobro poznate židovske blagdane, poput Jom Kipura, Roš Hašane, Hanuke i Purima, postoje i neki možda manje poznati. Jeste li čuli za blagdan Tu B'Av? Tu B'Av, koji se obilježava 15. dana mjeseca Ava, židovski je praznik ljubavi, a može se usporediti s Valentinovim.

Prema Mišni, Tu B'Av je bio veseli praznik u doba Hrama, i označavao je početak berbe grožđa. Jom Kipur je obilježavao kraj berbe grožđa a na oba datuma neudane djevojke u Jeruzalemu oblačile su se u bijelo i plesale u vinogradima.

Gemara, koja daje objašnjenja Talmudu, također je pokušala pronaći podrijetlo ovog blagdana kao posebnog veselog dana te nudi nekoliko objašnjenja. Jedno od njih je da su se na taj

dan biblijska "plemena Izraela smjela miješati jedna s drugima". Drugim riječima to znači da su se muškarci iz jednog izraelskog plemena mogli ženiti sa ženama iz drugog plemena. Ovo objašnjenje je pomalo začuđujuće jer u Bibliji nema zabrane "miješanih brakova" među pripadnicima 12 plemena Izraela. Ovaj talmudski izvor vjerojatno aludira na navod da "nakon građanskog rata između plemena Benjamin i drugih izraelskih plemena, plemenima nije bilo dozvoljeno sklapati brakove s muškarcima iz plemena Benjamin".

Zanimljivo je i to da Tu B'Av, kao i veliki broj drugih židovskih blagdana (Pesah, Sukog, Tu Bišvat) počinje u noći između 14. i 15. dana određenog

hebrejskog mjeseca, kada je noć punog mjeseca u našem lunarnom Kalednaru. Povezivanje noći punog mjeseca s romantikom, ljubavi i plodnosti nije neuobičajeno u drevnim kulturama.

Ovaj praznik koji nema nekih posebnih vjerskih rituala bio je gotovo neprimjećen tijekom dugih stoljeća. U moderno doba ponovno je oživio te je postao romantični praznik i smatra se "odličnim danom za vjenčanja, zaruke, obnavljanje zavjeta i slično". U Izraelu radijske postaje na taj dan puštaju romantičnu muziku, zaljubljeni šalju bukete cvijeća svojim izabranicima, a to je i omiljeni dan za vjenčanja.

POSEBNOSTI PESAHA I SLOBODA IZBORA

PIŠE: LUCIANO MOŠE PRELEVIĆ,
GLAVNI RABIN U RH, (PRIREDILA
I ZABILJEŽILA NARCISA POTEŽICA)

Za mene je od svih naših blagdana poseban Pesah, jer je prvi blagdan u židovskoj liturgiji, prvi blagdan u židovskoj vjerskoj godini, koja počinje 1. Nisana i jer je čitavo židovstvo bazirano na Pesahu. Uostalom to je i rođendan židovskog naroda.

Židovstvo ne bi ni postojalo da nije bilo Pesaha, jer Pesah je donio slobodu izbora, a to je ono posebno što Pesah čini tako velikim blagdanom. U židovstvu mi ne obilježavamo niti komemoriramo događaje. Da bi neki događaj postao praznik mora biti transformacijsko iskustvo potrebno da funkcioniramo kao Židovi, bilo kao pojedinci ili kao narod.

Biblijski praznici (Pesah, Šavuot, Sukot, Roš Hašana, Jom Kipur) su neophodno potrebni za naše formiranje kao Židove, i kao pojedince i kao narod. Rabinski praznici (Purim, Hanuka) su odgovor na nove uvjete života i potreba za dodatnim transformacijskim iskustvima.

Ali praznik bez kojeg sve to ne bi bilo moguće je Pesah, koji nije tek jedan od naših blagdana. On je stožerni blagdan oko kojeg se sve drugo okreće. Pesah, kao i ostali naši blagdani, označavaju jedinstvo naroda Izraela, posebnost našeg odnosa s Bogom i našu predanost Tori. U Kidušu (posvećenju) Šabata, kao i svakog drugog blagdana kažemo da je taj dan „sjećanje na Izlazak iz Egipta”, pa i kasniji ulazak u

Erec Israel može se sagledati kao dio procesa Izlaska, dodajući njegovom već velikom značaju i središnju ulogu koju Pesah ima u židovskom životu. Tako se formira novi židovski kalendar, koji će nam dati novi fokus u našem spiritualnom životu. Stvaranje kalendara bila je prva zapovijed dana židovskom narodu.

Pesah kao osmodnevni blagdan slavi se u rano proljeće, od 15. do 22. dana hebrejskog mjeseca Nisana, a mi posvećujemo mjesec Nisan kao prvi mjesec židovskog kalendara po kojem određujemo sve naše blagdane, dok godine brojimo od 1. Tišrija i stvaranja prvog čovjeka Adama.

Pesah slavi jedinstvenost židovskog naroda, pa postajemo povezani s ostatkom svijeta, ali i istovremeno prihvaćamo našu izdvojenost, jedinstvenu sudbinu kao narod, s jedne strane izdvojenost od ostalih naroda zbog posebnog zadatka i istovremeno zbog tog istog zadatka, Židovi su povezan s cijelim svijetom i svim narodima kao nijedan drugi narod.

TRANSFORMACIJSKO ISKUSTVO

Ali proslavom Pesaha mi ne obilježavamo uspomenu na događaje od prije tri i pol tisuće, nego prolazimo kroz transformacijsko iskustvo postizanja slobode, iskustvo kroz koje su naši praci prvi prošli i dali nam trajno tu karakternu osobinu. Mi Židovi razumije-

FOTOGRAFIJA: POSEBNOSTI PESAHA I SLOBODA IZBORA

mo da definicija i značenje slobode ne znači da možeš činiti što hoćeš, već je značenje slobode da si odgovoran za ono što si izabrao učiniti, za posljedice svojih djela. Sloboda je odgovornost prihvaćanja posljedica svog izbora. To je židovska definicija slobode, jer biti slobodan znači da sam odlučuješ o svojoj budućnosti, o svijetu u kojem želiš živjeti i zato svatko od nas mora razmisliti i procijeniti, mora stvoriti sistem vrijednosti, formirati kriterije, da bi znao što želi, u kojem pravcu želi ići i koje stvari želi postići u životu.

FOTOGRAFIJA: POSEBNOSTI PESAHA I
SLOBODA IZBORA

Sviđa mi se poseban način slavljenja Pesaha, kao prvo, to je takav blagdan da se slavi u okviru obitelji, a sada ga obilježavamo u našoj općini, jer Židovska općina je naša kuća i naša obitelj. Tada čitamo Hagadu, pričamo o izlasku iz Egipta i jedemo simboličnu hranu, kao što su maces i harošet. To je blagdan kroz koji promoviramo svoju tradiciju od starijeg na mlađe, od djeda na sina ili bolje reći od djeda na unuka. Uostalom mi i preko svih ostalih blagdana, prenosimo našu tradiciju.

Seder večera je prvenstveno prilika za prijenos židovske tradicije. Čitav blagdan Pesah je tako strukturiran

da su djeca u prvom planu i to ga čini posebnim. Zato je Pesah, kao nijedan drugi blagdan u godini, dan kada djeca imaju glavnu ulogu postavljajući pitanja i tražeći afkoman.

Sada ovaj blagdan obilježavam u Židovskoj općini Zagreb, naravno u razgovoru s djecom u našem Dječjem vrtiću "Mirjam Weiller", u Domu zaklade Lavoslava Schwarza, u našoj sinagogi molitvom i proslavom uz svečanu večeru u Klubu ŽOZ-a na koju se okupi veliki broj članova naše općine i njihovi gostiju.

A kada sam bio u Izraelu najčešće smo slavili Pesah u obiteljskim kućama. Name studenti ješive koju sam polazio

u Jeruzalemu tamo su i stanovali, ali je uvijek bilo organizirano da ih zovu razne obitelji ili bi ih sami rabini pozvali u svoj dom da zajedno proslave Pesah u krugu obitelji, pa na taj način osjete i dožive ugođaj židovske obitelji.

Iako je meni Pesah najdraži, svi blagdani imaju svoju svrhu a važno je da se za blagdan skupi obitelj i prijatelji, u svom domu ili u zajednici i da zajedno obilježe blagdan svi koji drže do naše tradicije.

ROŠ HAŠANA

— PUNA NADE I DOBRIH ŽELJA

PIŠE: IRIT SHNEOR, ZAMJENICA MISIJE I
KONZULICA VELEPOSLANSTVA DRŽAVE
IZRAEL U REPUBLICI HRVATSKOJ

Roš Hašana, židovska nova godina, moj je najdraži židovski blagdan. Roš Hašana označava početak hebrejskog kalendara, kada odlazimo u sinagogu i molimo da sljedeća godina bude slatka, zdrava i sretna.

Nakon službe, vraćamo se svojim kućama na tradicionalni obrok, i tada se služi hrana koja simbolizira kakvu iduću godinu želimo, kakvoj novoj godini težimo. Komad slatke jabuke umaćemo u med i jedemo slatke mrkve sa šećerom i grožđicama. Osim toga, jedemo i šipak, a njegove bezbrojne sjemenke simboliziraju našu nadu da ćemo učiniti toliko dobrih djela koliko šipak ima sjemenki/koštica. Također jedemo ribu koja simbolizira našu želju da u sljedećoj godini budemo plodni i brojni poput ribe. Riba ima toliki broj da se one često koriste kao simbol blagostanja i napretka. Za desert pripremamo kolače od meda i druge slastice.

Tijekom molitvi, rabin puše u šofar, napravljen od ovnujskog roga, kako bi nas podsjetio da je Bog kralj svemira i mi tada vjerujemo da su tada otvorena vrata raja kako bi se čule naše molitve.

Roš Hašana označava početak nove godine po židovskoj tradiciji, razdoblja u kojem provodimo unutrašnje ispitivanja duše i tražimo oprost, kada gledamo za godinom iza nas i kada gledamo prema novoj godini koja dolazi.

FOTOGRAFIJA: PREUZETA S INTERNETA

Roš Hašana je također izraz nacionalne nade židovskog naroda bez obzira gdje se nalazio...

Izrael se nastavlja nositi s prijetnjama unutar i izvan svojih granica, sa sigurnosnim i drugim izazovima koje ne smijemo omalovažiti. U prošlosti smo već prevladali teške situacije i to ćemo raditi i u budućnosti i moramo nastaviti promovirati Izrael kao jaku i hrabru ze-

mlju s briljantnom tehnologijom, te kao zemlju nade.

U novoj godini svima vama i članovima vaših obitelji u Izraelu i dijaspori želim sretnu novu godinu. Neka to bude godina puna zdravlja, napretka, bratstva, mira i sigurnosti. Godina nade!

Neka stara godina i njezine loše strane odu, a neka nova godina i njezini blagoslovi započnu!

ZAŠTO JE JOM KIPUR JEDINSTVEN

PIŠE: ETGAR KERET, IZRAELSKI PISAC

Moj najdraži židovski blagdan je Jom Kipur, to je jedinstven i poseban blagdan i mislim da ni u jednoj drugoj religiji nema sličnog blagdana.

Za mene je Jom Kipur nešto posebno. U mojoj posljednjoj knjizi, koja nije objavljena u Hrvatskoj (radi se o knjizi memoara “Seven Good Years: A Memoir” koja je objavljena na brojnim jezicima, ali prema Keretovoj želji ne i na hebrejskom, op. u.) postoji poglavlje o tome kako pokušavam Šveđanima objasniti što je Jom Kipur. Iz svega onog što sam im ispričao i pokušao objasniti, Šveđani su zaključili da je Jom Kipur vrlo ekološki blagdan, dan zelenog planeta. Šveđani su rekli: ”Ok, dakle ne vozite automobile, postite, ne jedete, ne gledate televiziju” — sve te stvari Šveđanima zvuče vrlo ekološki.

Za mene je Jom Kipur dan kada uzimate stanku od svega, kada neutralizirate sve učinke tehnologije koja nas okružuje. Jom Kipur je za mene dan posvećen refleksiji, dan kada se osvrćete za sobom i gledate što ste napravili, dan kada kritizirate i ja sve to činim. Možda ne svake godine, jer to je sve vrlo osobno. Ali to je za mene važno, nešto čemu se potpuno posvetim.

Jom Kipur je i u Izraelu drugačiji od ostalih dana. Na taj dan nema prometa autocestama, sve je mirno i posvećenom nekim drugim ciljevima.

Puno puta mi se dogodilo da sam upravo pred Jom Kipur zvao neke oso-

FOTOGRAFIJA: PREUZETA S INTERNETA /
ETGAR KERET

be i molio ih za oprost i za mene je to vrlo, vrlo važno jer ja mislim da često zbog brzine kojom živimo ponekad nekoga povrijedimo a ne razmišljam o posljedicama. Kasnije na to zaboravimo i ne ispričamo se. Ponekad se takvih situacija sjetim tri mjeseca kasnije ali, iz brojnih razloga, ne nazovem i ne ispričam se. Poziv s isprikom pred Jom Kipur je kontekstualan, daje vam razlog da nekoga nazovete i ispričate se.

Ja sam ljevičar. Na prošlim izborima je stranka Naftalija Bennetta (radi se o ultranacionalističkoj stranci Židovski dom — Ha Bayit HaYehudi, op. u.) imala slogan “Od sada pa nadalje prestajemo se ispričavati”. U otvorenom pismu upitao sam ih: “Hoćemo li onda ukinuti Jom Kipur?”. Jer za mene, kao ljevičara

i agnostika, neprihvatljivo je da takva stranka dira u ono što je prema mom mišljenju i shvaćanju samo srce židovstva.

Jer po mom mišljenju čitav židovski identitet izgrađen je na refleksiji, na razmišljanju i ja stvarno mislim da je to jako važno. To nas ljude odvaja od životinja. Životinje nikada ne razmišljaju o onome što su učinile nekada davno i o tome što bi bilo da su postupile drugačije. Naša sposobnost da razmišljamo o tome što smo učinili je nešto posebno, nešto na što sam ja kao čovjek ponosan.

I za mene je traženje oprosta od osobe kojoj smo učinili nešto našao u samoj srži židovstva. A upravo to je bit Jom Kipura.

LJEPOTA I SMISAO NA NAJPONIZNIJEM OD SVIH MJESTA

PIŠE: MERRI UKRAINCIK, AUTORICA BROJNIH
TEKSTOVA O SVAKODNEVNIM ŽIDOVSKIM
TEMAMA

FOTOGRAFIJA: PREUZETA S INTERNETA /
SUKKOT LULAV

Izjavljujući koji je moj najdraži židovski blagdan, za mene je jednako kao da moram reći kojeg od mojih sinova volim više. Ali ipak, ako bih željela biti potpuno iskrena (šššš, nemojte reći drugima), morala bih priznati da Su-

kot ima posebno mjesto u mom srcu. Veliki broj običaja kao i micve, i biblijske i rabinske, određuju bit Sukota kao blagdana. Ali ono zbog čega mi tako volimo Sukot je to što smo od njega napravili naš obiteljski blagdan.

Sukot dolazi nakon razdoblja pokajanja i duboke introspekcije koje počinje s Roš Hašanom i završava s Jom Kipurom. Sukot, kao što to obećaje i njegov nadimak — Z'man Simchatenu, vrijeme naše sreće — mijenja raspolo-

ženje kalendara. Tijekom osam dana mi slavimo: jedemo, pjevamo i živimo al fresco u privremenoj nastambi koja podsjeća na naših 40 godina provedenih u pustinji, kada smo lutali nakon egzodusa iz Egipta na našem putu prema zemlji Izraela.

Mi, kao što je to uobičajeno, počinjemo graditi našu suku odmah nakon Jom Kipura. Ipak, dugi niz godina nismo imali mjesto na kojem smo mogli podignuti našu suku. Umjesto toga, morali smo se osloniti na gostoljubivost naših prijatelja, željno iščekujući dan kada ćemo im moći uzvratiti gostoprimstvo i biti njihovi domaćini.

Prilika se konačno ukazala kada smo pronašli našu kuću. Iako je kuća bila u lošem stanju, mi smo vidjeli prednosti velikog zemljišta na kojem je bila smještena i kupili smo tu oronulu nekretninu, ponajviše zato jer smo uvidjeli mogućnosti izgradnje nogometnog terena na kojem će se naši sinovi moći igrati, kao i predivan kut za gradnju suke.

Prve jeseni, dječaci su još bili premladi da bi pomogli, ali zato su zajedno sa svojim ocem otišli u nabavku PVC cijevi, željezarije, okova, žice, vodootpornog

oblaganja zidova i velikog saga od bambusa za krov. Uz pomoć vjere i prijatelja, moj suprug je izgradio jednostavnu, ali lijepu i dovoljno čvrstu suku, povezujući sve te različite dijelove, kao da gradi model broda. Objesili smo bijelo svijetlo preko najviših greda omotanih u umjetno zelenilo i cvijeće, postavili smo dekorativne ptičice na grane. Naši su dječaci mogli biti ponosni na to.

Ova godina je naša dvanaesta godina u našoj vlastitoj suki. Dečki je sada sami slažu, iako moj muž iz sigurnosnih razloga postavlja rasvjetu, a ja se brinem za ukrašavanje. Ali noć prije početka blagdana, svi zajedno stojimo u našoj suki, čisto za probu. Kada se svjetla upale, to još uvijek ima čarobni učinak, poput zvijezda koje sjaje na nebu.

Svskog Sukota, mi napunimo suku gostima i poslužujemo im tradicionalnu hranu koja nosi u sebi aromu štetla, poput domaće hale i punjenog kelja, uz brojne delicije koje uključuju voće iz Izraela, poput datulja i smokava, što nas sve približava našoj domovini koja je zemljopisno daleko. Blagoslivljamo i tresemo lulav s etrogom, dodatnim podsjetnicima na sezonu žetve, ali i podsjet-

nicima na naše jedinstvo kao židovskoga naroda, bez obzira gdje živimo.

Suka nam daje mogućnost da cijesimo prirodu u naše slobodno vrijeme, da zajedno s obitelji i prijateljima satima sjedimo na otvorenom prije nego što se vrijeme ponovo promijeni i prisili nas na zatvoreni prostor, daleko od kiše, snijega i hladnoće. I tako zadnjih dana blagdana, sve nas to ohrabruje da uživamo u posljednjem okusu meda na našoj hali, uz molitive za slatkom, zdravom godinom na našim usnama.

Izgovaramo molitvu, liturgijsko doviđenja suki prije nego što je rastavimo. I tada se polako krećemo iz mjeseca prepunog blagdana, prema sljedećem mjesecu, Hešvanu, gorkom mjesecu bez ijednog blagdana. Ali prije nego što to učinimo, često sama sjedim u suki kasno u noć, unoseći u sebi mudrost ove privremene strukture i duha blagdana Sukota. Sama suka je metafora za toliko toga u životu — njegove prolaznosti, njegove nesigurnosti, ali također i njegove ljepote, ako smo dovoljno pažljivi da je vidimo na najponiznijem mjestu.

DOBROVOLJNI PRILOZI ZA ŽIDOVSKU OPĆINU ZAGREB ZA SOCIJALNE POTREBE:

- MILA AJZENŠTAJN STOJIC — POVODOM GODIŠNJICE SMRTI SUPRUGA DR. JERONIMA STOJICA — 2.000,00 KN

DOBROVOLJNI PRILOZI ZA ŽIDOVSKU OPĆINU ZAGREB ZA ZA NEDJELJNU ŠKOLU:

- DR. JELENA POLAK BABIĆ — U SPOMEN NA MOJE DRAGE RODITELJE ELZU I DR. ARTURA POLAKA I SEKU MIRU POLAK POPOVIĆ — 500,00 KN

DOBROVOLJNI PRILOZI ZA DOM ZAKLADE LAVOSLAV SCHWARZ

- ĐURAČIĆ ŽELJKO — 500,00 KN

KAKO JE TO BILO NEKAD?

PIŠE: NIVES BEISSMANN

Danas se proslave židovskih blagdana odvijaju uglavnom u židovskoj općini, malo tko nešto posebno sprema kod svoje kuće. Barem je tako kod članova Židovske općine Osijek. Upravo zbog toga zanimalo me kako je to bilo nekada. Zato sam porazgovarala s nekim članovima naših članova i zajedno s njima probala se vratiti malo u prošlost.

DARKO FISCHER:

“Ne sjećam se kako je bilo do 1941. godine. Mislim da moji roditelji nisu ili su vrlo slabo obilježavali židovske praznike. Znam (po pričanju moje bake) da se djed ljutio na moga oca što subotom, na Šabat, igra tenis. Moj mu je otac odgovorio — neka mu pokaže gdje u Bibliji piše da se na Šabat ne smije igrati tenis!

U razdoblju od 1941. do 1945. nismo obilježavali nikakve židovske praznike, jer bi se time odali dok smo se skrivali.

Nakon 1945. nas je moja baka, očeva majka, koja nije živjela s nama, za svaku Roš Hašanu pozivala na obiteljski ručak, a na Jom Kipur na večeru, i tada su se jela tradicionalna jela. Obje su bake postale na Jom Kipur. Sjećam se da smo povremeno preko židovske općine nabavljali halu ili barhes. Za ostale praznike kao dijete nisam ni znao.”

DRAGO KOHN:

“Moj je otac imao dva brata u Osijeku. Još dva brata i sestra su živjeli u Americi, a ostali su stradali u Auschwitzu, kao i tatina majka, moja baka. Kako nas nije bilo puno, naše tri obitelji okupljale su se petkom navečer da zajedno dočekamo Šabat. To se odvijalo naizmjenice,

FOTOGRAFIJA: DRAGO KOHN SA SVOJIM RODITELJIMA I BRATOM ZDENKOM

svaki petak u kući kod drugog brata. Ne sjećam se jesu li se palile svijeće, ali znam da sigurno jesu ako je dolazila tatina tetka Ilka, jer je ona bila jako religiozna. Sjećam se da smo se obavezno svi kupali prije nego počne Šabat. To je bio svojevrsni ritual. Također znam da je šabatna večera bila posebno svečana, sve dotjerano, a objed bogat. Sjećam se da su se stariji kartali, igrali šah, a mi djeca smo se igrali.

Što se tiče praznika, znam da smo ih kod kuće sve slavili. Uvijek je za praznike bilo obiteljsko okupljanje, svečani ručkovi i večere. Sjećam se da smo kao djeca uvijek išli u čestitare. Znam i da su

se obavezno pravile maces knedle, te hananove uši za Purim. Također se sjećam da se uvijek kuhao šolet s gušćjim mesom, nikada obični grah. Kada bi dolazili gosti, obavezna je bila gušćja jetrica u gušćjoj masti, naravno od šopane guske.

Za praznike smo obavezno išli u židovsku općinu. Veselio sam se tome, jer je bilo puno djece, pa smo igrali “Čovječe ne ljuti se”, kada smo bili veći igrali smo stolni tenis, a za Hanuku smo se igrali dreidelom. Kasnijih godina je bilo i glazbe, slavilo se na druge načine. Povremeno smo za Roš Hašana išli u Beograd ili u Zagreb u posjet tamošnjim židovskim općinama.”

EDITA BEISSMANN:

“Šabat kod kuće nismo slavili, jer tata nije bio vjernik. Slavili smo samo Roš Hašanu. Sjećam se da su se šopale guske, kao priprema za praznike. Obavezno su se pravile maces knedle i kompot uz pečenje. K nama je dolazio tatin bratčić da bi klaao piliće i guske kako bi meso bilo košer. Mama je u židovskoj općini naučila kuhati židovska jela. Jom Kipur smo zvali “dugi dan” i obavezno smo postili. Znam da mi kao djeca nismo mogli dočekati da prođe post da bi jeli i nama je taj dan zaista bio dug. Sjećam se da su moja braća varala, sakrivali su se u ostavu i jeli prije kraja posta. A kada bi ih tata uhvatio, bilo je vike.

Sjećam se i proslava koje smo imali u židovskoj općini. Mame su pekle kolače, a djeca prodavala. Za Purim smo uvijek imali maskenbal i nekoliko smo puta imali predstavu “Priča o Esteri”. Djeca su često recitirala, Vera Stavel je pjevala. Zlata Margules je organizirala te proslave. Za Hanuku smo obavezno palili svijeće na hanukiji. Sjećam se vremena kada je naša mala sinagoga u općini bila puna, nije se moglo ući unutra.

Kasnije su proslave postale malo drugačije, s tombolama i licitacijama torti, ali to je već bilo u novijoj prošlosti.”

KLARA PINTO:

“Imala sam samo pet godina kada je počeo rat, tako da se praznika sa svojom pravom obitelji u Sarajevu prije rata ne sjećam. Sjećam se proslava praznika u prihvatnom logoru Carbonari u Italiji gdje sam završila sa svojom usvojiteljskom obitelji. Znam da smo imali službe i da su djeca za Purim dobivala darove. Učili su nas recitacije i imali smo priredbe. Po povratku u Osijek, kada se stanje normaliziralo, slavili smo sve praznike. Na Šabat smo obavezno palili svijeće, ja to radim kod kuće još i danas, nikada nisam prestala. Za sve smo

praznike išli u općinu. Sjećam se da su se uvijek pekli kolači i nosili u općinu, a onda su se u općini prodavali. Pamtim jednu smiješnu situaciju. Mama mi je rekla da ću ja odnijeti kolače u općinu. Dok je ona radila nešto drugo, ja sam pokupila kolače i odnijela ih. Međutim, nisam znala da kolači nisu gotovi. Dok sam ja bila u općini, kod kuće je nastala cijela strka oko kolača koji su nestali, a još nisu ni dovršeni. Nije stavljena glazura i nisu bili prebačeni na tacnu. Ja sam ih odnijela onako na dasci. Onda je netko shvatio da nema ni mene i da su kolači otišli u općinu prije vremena.

Sjećam se da smo išli u templ, koji je bio u izgorjeloj sinagogi u Županijskoj ulici. Tamo smo išli sve dok nije srušena. Poslije toga je općina bila na drugom mjestu. U tom templu smo imali vjeronauk. Toga se sjećam. Sjećam se i da smo mi Židovi bili najbolje obučeni u to vrijeme, jer smo dobivali puno stvari iz općine.”

MIRO BAJTL:

“Kod kuće nismo slavili praznike, već smo za sve praznike išli u općinu. Moj otac je vodio računa da nam uvijek kada je neki praznik ispriča sve o tome — zašto se slavi, kako se obilježava, zbog čega je bitan. Informirao me o svakom prazniku, ali se bojavao otvoreno slaviti. Sjećam se da smo se u općini okupljali za Purim, Hanuku i Roš Hašanu. Uvijek je bilo kolača, nekakva zakuska i uvijek je bio neki program. Netko bi rekao nešto o tom prazniku i često smo imali kvizove, naravno o judaizmu. Mi mladi smo dolazili igrati stolni tenis, kasnije sam ga i trenirao, ali moj prvi susret sa stolnim tenisom je bio upravo u općini. Dolazili su i oni koji nisu članovi općine, s nama igrali stolni tenis i gledali televiziju (bitno je napomenuti da je u Židovskoj općini

bio prvi televizor u Osijeku). Kasnije smo izdavali omladinski list “Ping pong”, za koji su pisali mladi iz općine. Pisali smo o svemu — judaizmu, sportu, ljetovanjima... Ono najzanimljivije je da smo list izrađivali na šapirografu. Sjećam se da smo uvijek iz općine nabavljali maces, kao i danas. U svakom slučaju, bili smo vrlo aktivni.”

Pričajući sa starijom generacijom o nekom prošlom vremenu uvidjela sam koliko su se običaji kod kuće izgubili. Isto tako mi je postalo jasno da se neke stvari mogu i vratiti, barem djelomično. To se naravno može ostvariti kroz edukaciju naših najmlađih. Zato je jako bitno kroz Nedjeljne škole, vrtić i ljetovanje u Pirovcu nastojati djecu što više upoznati sa svim običajima, i to ne samo u teoriji. Nije bitno samo da znaju što se i kako radi, nego da to i dožive. Na tome treba ustrajati, jer je to ujedno i jedini način da se tradicija održi i ne izgubi.

FOTOGRAFIJA: DRAGO KOHN S VESNOM LATINGER U ROVINJU 1953.

SLAVLJENJE NAJVESELIJEG BLAGDANA

PIŠE: MILIVOJ DRETAR

Pesah, Sukot, Šavuot — židovski su blagdani poznati ne samo među pripadnicima judaizma, već i vjernicima drugih religija. Blagdan se obično smatra vjerskom svetkovinom, veže se uz pobožnost, hodočašće, molitvu, pokornost. I većina blagdana jesu takve naravi. No, kada bi pitali židovsku djecu koji im je najdraži od svih, rijetko bi koje dijete izostavilo Purim s popisa. Veseli židovski blagdan, kako se popularno naziva Purim, ostaje u sjećanjima kao praznik s maskiranjem i priredbama, puno kolača i veselja.

Purim ima više narodni, nego religiozni karakter. Koja je ustvari povijesna priča tog blagdana? Izvorište mu je u biblijskoj Knjizi o Esteri (hebr. kriat ha-megillah) koja se čita upravo za blagdan Purima. Iako se spominje u spisima “oca povijesti” (Herodota), u vjerostojnost tog zapisa povjesničari se neće zaklinjati. U deset poglavlja Knjige opisani su događaji koji sežu u 5. stoljeće pr.K., u Perzijsko carstvo. Naime, nakon okončanja Babilonskog sužanjstva nekoliko desetaka tisuća Židova vratilo se u domovinu, ali u Mezopotamiji ih je ostao velik dio. Perzijom je tada vladao car Kserkso (bibl. Asver ili Ahašweroš), nasljednik Darija I. Velikog. Kserksa svi pamte po znamenitoj bitki s Grcima u Termopolskom klancu (480. pr.K.), no u Knjizi o Esteri ne spominje se pohod na Euro-

FOTOGRAFIJA: SVITAK KNJIGE O ESTERI

pu. Više se bazira na jednoj temi koju nalazimo u mnogim kasnijim pričama — razočaran svojom dotadašnjom suprugom, moćni i mudar car traži ljepoticu za svoj harem, a tu se našla Estera, koja bijaše djevojka lijepa stasa i krasna lica (Est,2:7).

Estera je na početku zatajila svoje židovsko podrijetlo, no kad su se Izraelci našli u opasnosti da budu istrijebljeni, po naredbi glavnog dvorjana Hama-

na, Estera je zaigrala na svoju ljepotu i carevu ljubav prema njoj. Uočivši urotu, umjesto Židova, Kserkso naređuje smrt za Hamana i njegove sinove. U osvetničkoj akciji navodno je stradalo 75.000 neprijatelja Judejskoga. Purim se slavi 14. adara, na dan kad je završila odmazda nad židovskim neprijateljima i kada Judejci počinuše i praznovaše taj dan gosteći se i veseleći se (Est,9:17). Mordekaj, Esterin rođak

i vođa perzijskih Židova naredio je da se svake godine ovaj proljetni blagdan obilježi slavljem i veseljem. Malobrojni iranski Židovi hodočastili bi na grob Estere i Mordekaja u gradu Hamadanu. Na Purim se tradicionalno izmjenjuju darovi u hrani i piću, jede se svečan obrok — se'udat Purim, a siromašnicima se daju milodari. Od hrane, jedu se okruglice od mesa, slatka i orasima ili voćem punjena peciva i posebni kruh. Poslije službe u sinagogi, veselje se nastavlja maskenbalom i šaljivim priredbama, a odrasli uživaju u vinu i alkoholnim pićima. Maskiranje vjerojatno potječe od talijanskih Židova s kraja 15. stoljeća, dok je prije bio uvriježen običaj vješanja i spaljivanja lutke Hamana (što podsjeća na naš fašnik).

PURIM U LUDBREGU

Purim se u raznim zajednicama slavi na različite načine. U Jeruzalemu se slavi dan kasnije (15. adara) nego drugdje, u izraelskim sinagogama se na spomen Hamanova imena stvara buka čegrtaljka ili udaranjem o klupu, u Maroku se specijalni kruh naziva Hamanove oči, dok u Europi Hamanove uši. Običaji su razni, no veselje tog blagdana je istovjetno svima.

Purim — i danas se stariji članovi malobrojne hrvatske židovske zajednice s radošću prisjećaju šaljivih priredbi i ukusnih slastica na taj lijepi blagdan u ožujku koji su nekad slavili kao djeca sa svojim prijateljima i rođacima.

Iako najmanja židovska zajednica u Hrvatskoj, ni u Ludbregu nisu zaboravljali na svoje vjerske blagdane.

“Svi smo se okupljali u templu, mi djeca tamo smo učili i vjeronauk. A posebno je lijepo bilo za blagdane kada bi u templ došle sve familije. Poslije službe uvijek je bilo druženje — stariji uz svoje razgovore, a mi djeca u igri. Za

FOTOGRAFIJA: DJEČJA PURIMSKA PREDSTAVA, LUDBREG, OKO 1935

FOTOGRAFIJA: KOSTIMIRANA DJECA SLAVE PURIM, LUDBREG 1933.

blagdane se spremala posebna hrana, sjećam se da je moja mama svaki petak pekla halu. Za Purim se isto pekla hala, u obliku pletenica, s nekom pticom gore. To je bio poseban dan, mlađi su se tjednima pripremali za priredbu

koja je uvijek nasmijala sve prisutne. Dovoljno je bilo vidjeti mlađu braću i sestre u onim kostimima da kroz smijeh pratite cijelu priredbu”, prisjetila se Blažica Scheyer purimskih predstava u predratnom Ludbregu.

KAKO SU BOSANSKI SEFARDI SLAVILI ŽIDOVSKJE BLAGDANE

prema opisu iz knjige Laure Papo Bohorete

PIŠE: JAGODA VEČERINA

Osim obimnoga dramskog opusa koji nam je ostavila, novela, članaka, pjesama, romansi, kao i prijevoda pjesama, romana i drama, Bohoreta je napisala jedno veliko i važno djelo, monografijsku raspravu o životu i običajima sefardske žene *La mušer sefardi de Bosna*¹. U toj svojoj knjizi Bohoreta detaljno opisuje život sefardske žene u Bosni “dela faša a la murtaža”², njezine navike, vrline i mane, a radi to vrlo realno, bez imalo uljepšavanja.

Zahvaljujući prof. dr. Muhamedu Neziroviću koji je preveo ovo Bohoretino djelo sa židovsko-španjolskog na bosanski jezik³, danas možemo upoznati ne samo običaje, navike, način odijevanja, razmišljanja i općenito života sefardske žene, nego i sefardske svetkovine, gledane kroz prizmu ženine uloge u njima.

Bohoretina se knjiga sastoji od 21 poglavlja — nakon uvoda, ona opisuje fizički izgled sefardske žene, zatim opi-

suje njezin dom, ognjište, susjedstvo, jela koja je pripremala, mogućnost zaposlenja, njezin odnos prema prosjacima i siromašnima, higijenske navike, prirodno liječenje biljem. Također vrlo detaljno opisuje sve običaje vezane uz porod, odgoj djece, odnose u obitelji — s posebnim naglaskom na svekrve, odrastanje djece, udaju, bračni život, život udovica, starost, smrt i žalovanje.

Posebno poglavlje Bohoreta posvećuje godišnjim svetkovinama. Vidjet ćemo da u većini opisa ona naglasak stavlja na veselje i radost obiteljskog okupljanja, ne ulazeći u religijski potku, u glavne događaje iz židovske povijesti, niti u uzroke slavljenja tih blagdana. Ona jednostavno opisuje slavlje kao izvan-religijski doživljaj blagdana, više kao tradiciju nego kao striktno poštivanje židovskih blagdana.

FIESTAS DEL ANJO-DIVERTIMIENTOS
INVIERNO-ENVERANO⁴

La noć de šabat u kojoj prvenstveno pridaje zasluge sefardskim ženama koje, pripremajući se za Šabat, svaka na svoj način, subotnjoj večeri daju posebnu estetsku dimenziju. Kao krunu prazničnog raspoloženja sefardske bosanske obitelji navodi pjesmu nakon večere:

El Dio dišo ke bueno era
mundo ke uviera⁵

⁴ Godišnji blagdani—zimsko-ljetne zabave

⁵ Bog je rekao kako je dobar bio svijet koji je stvorio

pa zatim:

Ken guarda el šabat
El Dio lo guarda a el
Para siempre i siempre
El Dio lo guarda a el⁶.

Bohoreta govori o humoru, pjesmama, opuštenoj atmosferi unutar obitelji i stoga savjetuje mladima da ne napuštaju tradiciju slavljenja Šabata, kako ne bi izgubile taj osjećaj ljepote, veselja, svečanosti i obiteljske prisnosti.

ROŠ HODEŠ

Početak svakog mjeseca opet je bio prilika za praznovanje: nije se radilo, jelo je bilo svečanije, palilo se kandilo, domaćica se ljepše oblačila.

PESAH

Za Pesah Bohoreta citira sefardsku poslovicu:

Atravado i alkilado te ves komo elŽudio la primera noće de Pesah!⁷

Tu ironično napominje da je u prošlosti domaćica u kući imala puno članova obitelji, pa se mogla žaliti na teške poslove koje treba obaviti, te da je to istovremeno bio i preludij, uvod za praznik. Krečili su se židovi, prali podovi, čistio svaki kutak kuće. Istina da je najveći

⁶ Tko čuva Šabati njega Bog čuva
Za uvijek i uvijek i njega Bog čuva.

⁷ Izgledaš umorno i iscrpljeno kao Židov na prvu noć Pesaha!

¹ Laura Papo Bohoreta (1931.) *La mušer sefardi de Bosna*. Rukopis se nalazi u arhivu grada Sarajeva

² Doslovni prijevod bio bi: od pelena do mrtvačkog pokrova

³ Laura Papo Bohoreta (2005.) *Sefardska žena u Bosni*. Connectum, Sarajevo. Prijevod i predgovor: prof. dr. Muhamed Nezirović. Autor prijevoda dobitnik je odlikovanja “Isabel la Católica”, koje mu je uručio španjolski kralj Juan Carlos I.

posla oko uređenja doma bio na domaćici. S obzirom da je Bosna hladna i vlažna zemlja, da u ožujku i travnju vrijeme nije bilo lijepo, da se radilo u otvorenim kuhinjama, ne čudi da su se nakon čitavog mjeseca priprema za Pesah mnoge žene razbolijevale i umirale. Interesantno je na koji način Bohoreta opisuje vrijeme srednjih dana, zvano “medianos”, vrijeme opuštanja. U to vrijeme nije se smjelo šivati ni krpati, tako da su sefardske žene vrijeme kratile kartanjem. Toliko se proširila strast za kartanjem da je rabin zabranio kartanje. Ali Sefardkinje su se dosjetile: s obzirom da je rabin zabranio kartanje u židovskim kućama, one su u vrijeme srednjih dana, “medianosa”, odlazile kartati kod susjeda muslimanki.

LAG BAOMER

Kao karakteristiku razdoblja Lag BaOmera, Bohoreta na prvo mjesto stavlja priliku za veseljem i praznovanjem. Zaručnik šalje zaručnici kupetu (vrstu crvenih medenjaka) u simidžiku (širokom bakrenom tanjuru), a na vrhu bi još stavio neki nakit kao poklon. Bohoreta žalosno napominje da se i danas jede kupeta, ali se rijetko šalje zaručnicama na gore opisani način.

ŠAVUOT

Za Šavuot sefardska domaćica priprema “montes”⁸, slatka peciva u obliku Sinajskih brda, kao sjećanje na to što je Mojsije na brdu Sinaj primio Toru i deset Božjih zapovjedi. U vrijeme tog blagdana pjeva se “Ruth”, pjesma koja simbolizira Ruth, marljivu i dobru ženu:

I hue en dias de gjuzgar a los gjuezes
I hue ombre en la tjera, anduvo varon
en tiera de Moab, el y su mužer
y dos sus izos.⁹

Tu su pjesmu pjevali muškarci, ne žene, s obzirom da Ruth ovjekovječuje vrljne židovske žene.

Jedan dan Šavuota jeli su se mliječni proizvodi, a drugi dan meso. U vrijeme Šavuota zaručnica šalje zaručniku čevrmu (vezenu maramu) punu zašećerenih badema. Također se u to doba godine puno boravilo na svježem zraku, mnoge su obitelji odlazile u obližnje planine na jednodnevne ili višednevne izlete. Neke su obitelji tako provodile i čitava ljeta. Bosanski Sefardi su često ljetne dane provodili u Kiseljaku, mjestu s vrlo zdravom termalnom vodom. To su mjesto, kaže Bohoreta, monopolizirali isključivo sefardski Židovi.

TIŠA BEAV

Tiša beAv počinje s tanitom, strogim postom koji traje 24 sata. Tada se pjevaju endečas — naricaljke. Jedna od njih, vrlo tužna, priča je o zloj svekrvi koja nije željela pomoći svojoj snahi u trenutku poroda, tako da je snaha umrla pri porodu. Ova se endeča pjeva jedino na Tiša beAv:

Ken madre no tiene
Mučo la deseal
Jo ke la tenia
En tiera ažena.

O religioznosti bosanskih Sefarda dovoljno govori činjenica da one obitelji koje su u vrijeme Tiša beAva boravile u Kiseljaku nisu postile.

Interesantni detalj vezan je uz tanit. Sefardske majke znale su kako postići da njihova djeca poste, i to još s veseljem. Davale su im novaca, pa su djeca, kupujući igračke, zaboravljala na glad.

SUKOT

Poslije Tiša beAva, u sefardskim se obi-

teljima počelo puniti smočnice: sušili su se krastavci, tikve, paprike, radilo se slatko, stvarale zalihe za veliki praznik Sukot i za zimu. U to vrijeme bilo je više vjenčanja nego tijekom čitave godine. Sefardska domaćica opet ima pune ruke posla: kuća se treba temeljito očistiti, ovaj put bez krećenja. Ono što krasi ovaj praznik je suka — sjenovita koliba. Bohoreta kaže kako je u njezino vrijeme sve manje suka. U Bosni, planinskoj zemlji, suka se pokrivala jelovim granama, a iznutra su je ukrašavale djevojke i tek udane žene. One su također posluživale rakiju i kolače.

Poslije Sukota dolaze zimski praznici: Hanuka, Tu Bišvat (Hamišoši) i Purim, koje Bohoreta opisuje vrlo sažeto i kratko:

HANUKA

Napominje da se Hanuka u njezino doba slavi s puno više žara nego što se slavila ranije, te da je s cionističkom idejom Hanuka postala nacionalni praznik.

TU BIŠVAT ILI HAMIŠOŠI

Za Hamišoši također veli da postaje sve važniji u tadašnje “novije vrijeme”, jer se slavi i u školama. Tridesetih godina prošlog stoljeća uprave osnovnih škola u Bosni davale su za Hamišoši svakom židovskom djetetu po košaricu voća.

PURIM

Ples, zabava, balovi pod maskama, veselje za mlade. Zima je duga, noći su duge, Sefardi su se voljeli zabavljati. Pozivali su goste, organizirali zakuske, sviralo se i pjevalo.

Koliko je Bohoreta željela naglasiti slavlje i rasonodu više nego poštivanje religioznosti, najbolje pokazuje posljednja rečenica dijela knjige u kojem govori o sefardskim godišnjim svetkovinama:

I ansina se enbevesian nuestras nonas.

⁸ Brdašca

⁹ I bilo je to u dane suđenja sucima

I bio je čovjek na zemlji, hodao je muškarac u zemlji Moabićana, on, njegova žena i njihovo dvoje djece.

NEIZBRISIV TRAG MAKABIJA I ŽIDOVSKIH SPORTAŠA

PIŠE: FREDI KRAMER

Osnivanjem Židovske općine u Zagrebu 1806. godine, u gradu je bilo sve više kulturnih, dobrotvornih i staleških društava kojima se nastojao učvrstiti židovski identitet. Tako se počelo razmišljati i o osnivanju židovskog društva koje bi se bavilo sportskim djelatnostima. Inicijativu za osnivanjem tog sportskog društva svesrdno su podržali brojni istaknuti članovi općine, pa je prije 102 godine u Zagrebu 23. ožujka 1913. godine održan sastanak, a taj je dan ostao zabilježen kao početak rada Društva. Najzaslužniji za tu hvalevrijednu akciju bili su dr. Otto Braun, dr. Dragutin Zwieback, Julio König, Milan Graf, Aleksandar Licht, Hugo Schlesinger i Adolf Licht. Osnovano Društvo zvalo se “Židovsko gombalačko društvo”, koje je poslije spajanja s Omladinskim sportskim društvom 1920. godine dobilo ime “Makabi”.

Bilo je to vrijeme kada je sport općenito u Zagrebu bio tek na početku – o tome najbolje govore podaci da su PNIŠK i HAŠK osnovani 1903., Concordia 1906., a najveći i najpopularniji Nogometni klub Građanski 1911. godine. Prvi predsjednik Makabija bio je dr. Dragutin Zwieback, a u prvom odboru vrlo aktivni bili su dr. Otto Braun, Zlatko Rosenberg, dr. Hinko Löwy i David Stern. Oni su svojom inicijativom i neumornim radom svakako pridonijeli da se u Zagrebu osnovalo jedno od najelitnijih i najsređenijih sportskih dru-

štava. Najplodnije razdoblje Makabija trajalo je od 1923. do 1927. godine, kada su Društvo vodili Julio König kao predsjednik i dr. Samuel Deutsch koji je vršio dužnosti tajnika. Kako je, nažalost, arhiva Makabija djelomice razvučena na razne strane i uglavnom uništena, za istraživanje posvijeti Makabija koristio sam izvore poput Športskog almanaha grada Zagreba iz 1936. godine, zapise ing. Milivoja Radovića u časopisu Povijest hrvatskog športa, razne publikacije kao i tisak iz onoga doba.

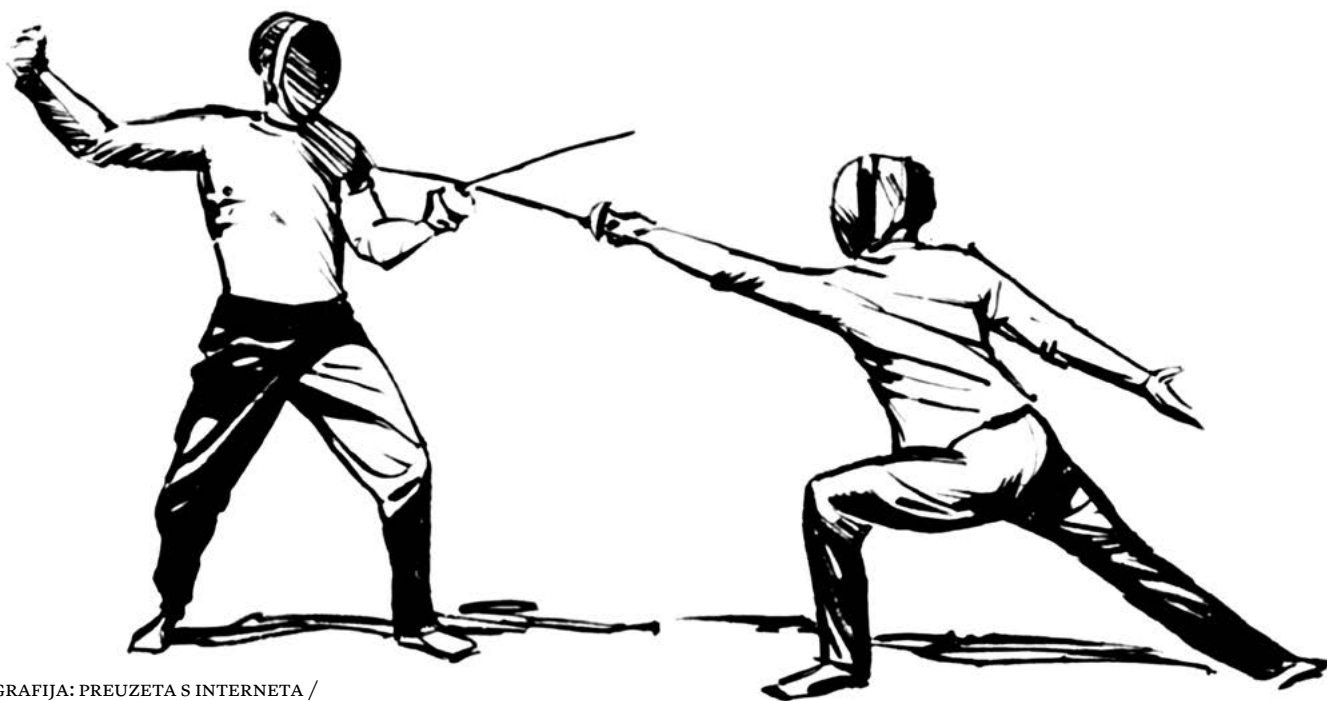
MAKABI JE IMAO BROJNE SPORTSKE SEKCIJE

Najmasovnija, najvažnija i najstarija sportska disciplina u Makabiju bila je gimnastika. S njom se počelo u neuglednoj podrumskoj vježbaonici u Evangelističkoj školi u Gundulićevoj ulici 28, a nastavilo 1926. godine u novoj dvorani u Palmotićevoj 22. Postepeno su se od početne gimnastičke sekcije razvijale i druge sportske sekcije, kao lakoatletska, mačevalačka, nogometna, teškoatletska, skijaška, stolnoteniska, teniska i hokejaška sekcija. U prvo vrijeme učitelj makabijevih gimnastičara bio je Rudolf Vrhovec, a od 1929. do 1941. godine prof. Milan Janković. Najbolji đaci profesora Jankovića u Makabiju bili su Dragutin Pfeifer, Milan Blažić, Adolf Licht, Lujo Weissman, Samuel Deutsch i Milan Freibeger.

Jedna od najstarijih sekcija u Makabiju bila je atletika, osnovana 1921. godine. Atletičari Makabija nastupali su na mitinzima koje je organizirao HAŠK. Velike uspjehe postizali su Koloman Schnerler, rekorder na 800 i 1500 metara, Miroslav Dobrin, dugoprugaš i reprezentativac u hodanju, kasnije istaknuti dužnosnik Atletskog saveza Jugoslavije i dugogodišnji tajnik HAŠK-a, Mirko Mirković, Oskar Tauber, Zdenko Kraus, Pavao Klein, Vili Kaiser i drugi vrsni atletičari.

MAKABI NAKON PRVOG SVJETSKOG RATA

Nogometna sekcija Makabija osnovana je na poticaj članova HAŠK-a dr. Ivana Spitzera, Milana Šorša, Hermana Šlosbergera i Alfreda Klabera 30. studenoga 1919. godine, poslije Prvog svjetskog rata. Na taj način je ponovno oživio rad Društva dobrano prekinut Prvim svjetskim ratom. Jezgru prve momčadi Makabija činili suiskusni igrači, koji su do osnivanja nogometne sekcije igrali u drugim klubovima. Zahvaljujući tome prva momčad Makabija od samog je početka bila pri vrhu zagrebačkog nogometnog podsaveza. Uz prvu momčad, Makabijeva nogometna sekcija imala je i dobar pomladak, koji je davao igrače za najbolju selekciju. Makabi je u bivšoj Kraljevini Jugoslaviji bio jedini klub čiji su igrači bili isklju-

FOTOGRAFIJA: PREUZETA S INTERNETA /
NEIZBRISIV TRAG MAKABIJA I ŽIDOVSKIH
SPORTAŠA

čivo Židovi. Prvi javni nastup nogometaši Makabija imali su 25. ožujka 1920 godine kada su odigrali utakmicu protiv rezervnog sastava HAŠK-a. Za HAŠK su pak nastupali njihovi bivši prvotimci, sve samiiskusni i prekaljeni borci, a Makabi je tada još bio neuigran, bez prave skupne igre, pa je to rezultiralo porazom 6:0. Međutim, u ovom slučaju rezultat nije bio toliko važan kao činjenica da se krenulo s javnim nastupima. Makabi je u svojoj nogometnoj povijesti uvijek imao odlične trenere, a najpoznatiji među njima bili su Čeh Karel Koželuh, istodobno i trener HAŠK-a, Danko Premerl, reprezentativni nogometaš Concordije i Građanskog, te internacionalac HAŠK-a Branko Kunst. Židovi su u nogometnom sportu postizali zapažene rezultate. Vješto su se probijali iz razreda u razred zagrebačkog podsaveza, tako da su pred Drugi svjetski rat došli i do Savezne lige i vje-

rojatno bi u nju i ušli da rat nije prekinuo aktivnost i rad Makabija.

Prvu međunarodnu nogometnu utakmicu Makabi je odigrao 16. srpnja 1921. godine protiv HAKOAH-a iz Graza i pobijedio 3:1 (1:0). Trojica makabejaca bili su vrlo ugledni međunarodni suci — Pavao Kauders, Otto Rosenfeld i Bruno Jelinek, a bilo je i dosta sudaca saveznog razreda poput Milana Grafa, Branka Višnjića, Milana Šorša i drugih.

BROJNI USPJESI ŽIDOVA SPORTAŠA

Mnogi Židovi bili su vrlo aktivni istaknuti djelatnici zagrebačkog, hrvatskog i jugoslavenskog nogometnog saveza. Čak trojica predsjednika najpopularnijeg hrvatskog kluba bili su predsjednici Građanskog — Hinko Rosenberg, Željko Berger i Vladimir Premrou, koji su ujedno bili i mecene i sponzori. Dopredsjednik Građanskog, u vrijeme prije Drugog svjetskog rata bio je Gustav

Deutsch, koji je odigrao veliku ulogu u stvaranju najveće generacije zagrebačkih “purgera”. Deutsch bio je najveći mecena i znatno je pomagao Makabi u svim sekcijama. U to vrijeme predsjednik Građanskog bio je ministar Ivan Torbar, koji je u Gustavu Deutschu imao najboljeg i najizdašnijeg suradnika koji je financijski pomagao sve igrače i brinuo se da mnogi mladi nogometaši nastupaju za juniorske sastave Građanskog pod stručnim vodstvom velikog trenera Martina Bukovija.

U nogometnoj sekciji Makabija neizbrisiv trag ostavio je zagrebački internist — kardiolog Arpad Hahn, istaknuti igrač Makabija, a kasnije godinama tehnički referent i vođa nogometne sekcije. Najjači sastav Makabija bio je onaj kojeg je vodio Branko Kunst od 1934. do 1941. godine.

Mačevalačka sekcija Makabija bila je među najuspješnijima u čitavom

Društvu. Makabi je dao nekoliko prvaka Zagreba, Hrvatske i Jugoslavije, a najistaknutiji natjecatelji bili su Hugo Arnstein, Slavko Stern, Miroslav Juhn, Mirko Mirković i Fredi Kahan.

Teniska sekcija osnovana je 1922. godine. Imala je tridesetak članova, a najbolji igrač bio je Alko Kohn. Židovi su dali i nekoliko izvrsnih igrača, koji su nastupali u tada najpoznatijim teniskim klubovima Zagreba, poput Franje Schäffera i Aleksandra Podvineca, Davis cup reprezentativaca. Schäffer bio je predsjednik kasnijih velikih asova – Franje Punčeca, Franje Kukuljevića, Dragutina Mitića i Josipa Palade. Od igračica vrhunskog rezultata postigle su Olga Njemirovski i Fricika Blis Despot. Teškoatletska sekcija Makabija osnovana je 1923. godine a vrlo angažirani pročelnik bio je dopredsjednik Teškoatletskog saveza Hrvatske Dragutin Rotschilas, a referent Eugen Berger. Od hrvača Makabija najviše su postigli Leo Diamant i Fischer (čije ime je nestalo u uništenim arhivima, op.a.).

Stolnoteniska sekcija Makabija osnovana je 1930. godine i već na samom početku uspješno sudjeluje na prvenstvu Zagreba. U sastavu Zlatko Weiller, Rosenfeld i Müller osvojila je momčadsko prvenstvo Zagreba za 1931.–1932. godinu. Na prvenstvu Jugoslavije 1932. godine momčad Makabija osvaja drugo mjesto, a Zlatko Weiller postaje pojedinačni prvak. Stolnotenisači Makabija uvijek su bili u samom vrhu a posebno jaku momčad imali su uoči Drugog svjetskog rata, kada su za Makabi nastupali Zlatko Weiller i Adolf Heršković. Veliki igrač bio je i Židov Ladislav Hexner, koji je zajedno sa Slovencem Maksom Marinkom i Žarkom Dolinarom nastupao za HAŠK.

Vrlo jaka sekcija bila je i boksačka, osnovana 1932. godine. Prvi veći uspjeh postignut je 1934. godine na prvenstvu

FOTOGRAFIJA: PREUZETA S INTERNETA / NEIZBRISIV TRAG MAKABIJA I ŽIDOVSKIH SPORTAŠA

Zagreba kada je sastav Makabija (Branko Jungwüth, Leo Polak, Izidor Gotesman, Hirtenstein, Schultais i ostali) osvojio prvo mjesto. Najuspješniji bili su Polak i Gotesman, a Leo Polak bio je, prema mišljenju poznatog hrvatskog boksača Milana Maglice, najveći hrvatski boksač do Drugog svjetskog rata.

Plivanje i veslanje su sekcije o kojima ne postoje detaljni podaci, ali se zna da su Židovi nastupali za ZPK (Zagrebački plivački klub) u kojem su bitnu ulogu igrali Olga Fischer-Miočka, prvakinja u plivanju i rekorderka, te sjajni vaterpolisti Miki i Saša Klein, kasnije poznati kao braća Strmac.

OSTVARENI GLAVNI CILJEVI OSNIVAČA MAKABIJA

Osim u Zagrebu, Židovi – sportaši članovi Makabija, bili su vrlo aktivni u Splitu, Dubrovniku, Osijeku, Sisku, Vinokvcima, Čakovcu, Varaždinu, Belišću, Bjelovaru, Karlovcu i drugim gradovima. U Splitu je bilo mnogo sportaša Židova koji su igrali zapažene uloge u svojim klubovima. Kao vrsni vaterpolisti Kluba Jadran isticali su se Rudi Glajher i Mario Paškeš, vrlo dobar plivač Kluba Jadran bio je Silvio Altarac. Židovi su u Splitu bili i velike mecene hrvatskog sporta. U dubrovačkom Jugu djelovao

je kao dobar vaterpolist Viktor Hajon, jedan od poslijeratnih predsjednika Plivačkog saveza Hrvatske. Jakov i David Ferera, dubrovački sportaši veslali su u Neptunu, a plivali na Dančama.

Prigodom osnivanja Makabija glavna misao bila je okupljanje židovske mladeži, jačanje organizma i njegove otpornosti, razvijanje sportskog duha, druženja i međusobnog upoznavanja iz čega se potpuno razvijao toliko potrebni natjecateljski duh u raznim sportskim djelatnostima, kako među samim članstvom, tako i kasnije u natjecanjima s drugim sportskim klubovima u Zagrebu i Hrvatskoj. Židovi – sportaši, članovi Makabija bili su neobično korisni i uspješni, značajno pridonijeli razvoju hrvatskog sporta. Mnogi od tih divnih ljudi, nažalost su u vrtlogu rata, nestali kao žrtve fašizma, ali sjećanje na njih i njihova djela, ne samo kao vrsne sportaše, nego velike mecene i promicatelje hrvatskog sporta, prisutno je i danas u svim sredinama u kojima su djelovali. Zauvijek će trajati sjećanje na njih, a njihova imena spominjat će i dalje generacije i generacije. Makabi je u svakom pogledu ostavio neizbrisiv trag i zato svima njima i ovom prigodom veliko hvala.

FOTOGRAFIJA: PREUZETA S INTERNETA / NEIZBRISIV TRAG MAKABIJA I ŽIDOVSKIH SPORTAŠA

POVIJESNA MAKABIJADA U BERLINU

PIŠE: NATAŠA BARAC

FOTOGRAFIJA: POVIJESNA MAKABIJADA
U BERLINU

Više od dvije tisuće sportaša sudjelovalo je ovog ljeta u Berlinu na 14. europskoj Makabijadi. Simbolični plamen zapaljen je na ceremoniji koja je označila početak “židovske olimpijade”, a pred više od 15.000 ljudi na povijesnom Hitlerovom stadionu govor je održao njemački predsjednik Joachim Gauck.

On je u svom govoru istaknuo simboliku samog događaja — održavanja židovske sportske manifestacije na stadionu koji su izgradili nacisti, u go-

dini kada Njemačka i Izrael obilježavaju 50 godina od uspostave diplomatskih odnosa.

“Drago mi je i mislim da je od velike važnosti to da ste izabrali ovo mjesto. Dirnut sam da će ova zemlja i ovaj grad biti domaćini židovskih sportskih igara”; kazao je Gauck.

Njemački ministar pravosuđa Heiko Maas izrazio je zadovoljstvo zbog sve veće židovske zajednice u Njemačkoj. “To je nešto čemu se nismo mogli ni

nadati nakon Drugog svjetskog rata i Holokausta. To je poput poklona našoj zemlji, a taj poklon nismo zaslužili” dodao je.

“Najbolji način da prijeđemo preko nekog strašnog događaja je da se vratimo tamo gdje se on dogodio, da dokažemo da se možemo vratiti i dokažemo svima da možemo ići naprijed”, rekao je pozdravljajući sve sudionike Makabijade, predsjednik Svjetskog židovskog kongresa Ronald Lauder.

Kako bi simbolično obilježila 50. godišnjica izraelsko-njemačkih diplomatskih odnosa na ceremoniji otvaranja svirao je orkestar mladih koji je brojao 50 muzičara, po 25 iz Izraela i iz Njemačke.

Potomci židovskih sportaša koji su se takmičili na berlinskoj Olimpijadi 1936. godine bili su pozvani da upale plamen na Makabijadi, a na ceremoniji su zajedno pjevali i njemačko-muslimanski pjevač Adel Tawil kao i američko-židovski pjevač Matisyahu

U Njemačkoj danas živi oko 250.000 Židova što je njemačka kancelarka Angela Merkel nedavno opisala kao “čudo”.

“Činjenica da se Makabijada održava na Hitlerovom stadionu je stvarno senzacionalna”, kazao je Rainer Kampling, profesor teologije na berlinskom sveučilištu.

Židovski sportaši iz 36 zemalja deset su se dana natjecali u raznim disciplinama, od atletike, košarke, nogometa, pa sve do plivanja, mačevanja, šaha, bridža i kuglanja. Na europskoj Makabijadi, uz sportaše iz europskih zemalja, sudjeluju i sportaši iz Izraela i SAD-a.

Prva Makabijada održana je 1929. godine u Pragu. Ideja Makabijada izrasla je iz želje da se Židovi mogu natjecati bez diskriminacije i antisemitizma, budući da su se židovski sportaši često suočavali s raznim zabranama i nemogućnošću natjecanja.

Osim toga, dodatni razlog je ležao i u tome što su Židovi željeli razbiti stereotipe o Židovima kao “slabićima” i “intelektualcima” i pokazati svijetu da postoji i “Muskeljuden” ili “mišićavi Židov”. Cionisti su smatrali da bi bilo korisno poticati bavljenje sportom među mladima jer bi to jednoga dana moglo pomoći u izgradnji buduće židovske države.

Europska Makabijada održava se svake četvrte godine a prethodni domaćin bio je 2011. godine Beč. Sudionici moraju imati barem jednog roditelja

Na europskoj Makabijadi u Berlinu nije bilo hrvatske reprezentacije ali Hrvatska je ipak bila predstavljena. Deseti puta gospodin Ivo Jelinek nastupao je među švicarskim “Makabejcima”. Ivo Jelinek već se godinama takmiči u košarci i tenisu, a u Berlinu je na teniskom natjecanju parova za veterane osvojio srebrnu medalju. Čestitamo!

ili jednog djeda ili baku Židova da bi se mogli natjecati.

PROŠLOST SE NIJE MOGLA IZBJEĆI

Odluka o odabiru Berlina kao mjesta održavanja Makabijade nije bila jednostavna.

“Berlin je grad u kojem je Holokaust počeo”, kazao je predsjednik Makabija Njemačke, Alon Meyer, priznajući da su se neke preživjele žrtve Holokausta protivile odluci da se igre održe u Berlinu.

“Mlađa generacija je na kraju pobijedila. Sjećat ćemo se Holokausta ali moramo gledati i u budućnost židovskog života u Njemačkoj”, dodao je.

I iako su organizatori željeli gledati u budućnost, prošlost se nije mogla izbjeći, a njemačke su vlasti poduzele i velike mjere sigurnosti.

Makabijada u Berlinu bila je puna simbolike i puna dirljivih priča u kojima su se isprepletale prošlost i sadašnjost.

U Berlinu je tako bila i američka nogometašica Catie Chase (29). Njezini djed i baka, Sol i Fay Chase, koji su nedavno preminuli, preživjeli su Holokaust. Čini mi se kao da njih ovdje predstavljam”, kazala je Catie.

Svi sudionici Makabijade isticali su kako je dolazak u Berlin za njih pobjeda nad nacistima i dokaz da Hitler nije uspio.

“Vrlo je važno održati ove igre u Njemačkoj i pokazati da su židovske zajednice diljem svijeta — jedno. Možda predstavljamo različite zemlje, ali mi smo jedno. Došli smo kao ponosni Židovi. Hitler i nacisti pokušali su nas se riješiti prije 70 godina ali ove igre pokazuju da su Židovi još uvijek ovdje i jači nego ikada”, rekao je jedan od sudionika.

Neki od sudionika imali su i osobne, dublje razloge za dolazak u Berlin.

Joe Nemzer (28) odrastao je u SAD-u i došao je kao trener ženske nogometne momčadi. Ali njegovi razlozi zbog kojih je odlučio trenirati ovu ekipu vrlo su osobni.

Njegov djed Morris Shenberger, preživio je logore Auschwitz i Theresienstadt. Kada je Nemzer svoj djedu rekao da postoji mogućnost da ode u Berlin na Makabijadu, djed je bio “uzbuđen”. Usprkos svog životnog iskustva, Shenberger, koji je preminuo u veljači ove godine, uvijek je vidio samo dobro u ljudima i nikada nije osjećao mržnju. I

zato je njegov unuk ovoga ljeta došao u Berlin, kako bi na taj način odao počast svome djedu.

“U jednom od naših posljednjih razgovora rekao mi je da želi da odem u Berlin. Želio je da dođem i vidim sve ovo oko sebe”, rekao je Nemzer.

Umirovljeni liječnik iz Londona Raymond Randall nikada nije mislio da će doći u Njemačku.

“Greška je u meni, jer ne mogu oprostiti”, rekao je. Ali nakon dugog razmišljanja, odlučio je ipak doći u Berlin i gledati svog unuka kako se natječe.

“Sada sam ovdje, ali nikada neću moći zaboraviti ni oprostiti ono što se ovdje u Njemačkoj dogodilo mom narodu, židovskome narodu”, objašnjava Raymond.

HITLEROVE OLIMPIJSKE IGRE

A prije 79 godina na tom je stadionu u Berlinu Adolf Hitler otvorio Olimpijske igre. Iako su se za domaćina Olimpijskih igara 1936. godine kandidirala i Barcelona, za domaćina je (doduše prije nego što je nacional-socijalistička ideologija zavlada zemljom) izabran Berlin. Međunarodni olimpijski odbor želio je vjerojatno na taj način ispraviti nepravdu zbog Olimpijade koja se u Berlinu trebala održati 1916., ali se nije održala zbog toga što je izbio Prvi svjetski rat.

Hitler je vidio priliku da promovira svoj režim, te je Olimpijada u Berlinu bila velikim dijelom stavljena u funkciju propagande koja je Njemačku trebala potvrditi kao veliku silu. O tom događaju redateljica Leni Riefenstahl snimila je i poznati propagandni dokumentarni film “Olympia”. To je bila i prilika da se pokaže “nadmoćna” snaga arijeva, “superiorne rase”.

Olimpijske igre u Berlinu bile su po mnogočemu jedinstvene i kontroverzne — prvi puta su sportaši prenosili olimpijski plamen iz Grčke, prvi puta su

FOTOGRAFIJA: POVIJESNA MAKABIJADA U BERLINU

se prenosile uživo putem televizije. Ali po prvi puta u povijesti neke nevladine organizacije tražile su bojkot igara.

U njemačkim sportskim savezima već se u travnju 1933. godine počela provoditi segregacija. Oni koji nisu bili arijevci (prvenstveno Židovi i Romi) bili su sistematski izbacivani iz njemačkih sportskih udruga i natjecanja. Tako je, npr. Židovka Gretel Bergman, fantastična skakačica u vis, izbačena iz tima za Olimpijadu 1936.

Nacisti su, u pokušaju da se prikažu u dobrom svjetlu, dozvolili Helene Mayer, kojoj je samo jedan roditelj bio židovskog podrijetla, da se takmiči u mačevanju. Ona je osvojila srebrnu medalju a nakon Olimpijade otišla je u SAD. Ona je bila jedina sportašica židovskog podrijetla koja se natjecala za Njemačku.

Ipak, devet židovskih sportaša i sportašica osvojilo je medalje u Berlinu. Treba međutim istaknuti da brojni židovski sportaši nisu željeli tada doći u Njemačku i bojkotirali su Igre.

Nacisti su se pokušali pokazati u najboljem svjetlu, te su iz Berlina uklonjeni znakovi rastućeg antisemitizma. A kada je Olimpijada završila, nacisti su nastavili sa svojim planom. Progoni Židova su se nastavili. Samo dva dana nakon završetka Olimpijskih igara, kapetan Wolfgang Fuerstner, koji je bio na čelu Olimpijskog sela, počinio je samoubojstvo jer je bio otpušten iz vojne službe zbog svog židovskog podrijetla. A opći rat bio je sve bliže.

Olimpijske igre u Berlinu ostale su upamćene u povijesti i po tome što Hitler nije želio čestitati fantastičnom afro-američkom atletičaru Jessiju Owensu koji je tada osvojio četiri zlatne medalje.

MOJA MAJKA RUŽA FUCHS

— PRAVEDNICA MEĐU NARODIMA

PIŠE: MILANA HARAMINA

Čitajući i slušajući o osobama i obiteljima koje su spasile ili spašavale Židove u vrijeme Holokausta, shvatila sam koliko je to bilo teško, opasno i vrlo hrabro.

Moji roditelji bili su takve osobe, zbog čega sam vrlo ponosna. Kad sam se rodila, u prosincu 1943. godine, moji roditelji imali su već dvije djevojčice, Silvu i Vesnu. Otac Oto bio je Židov, a majka Ruža nije bila Židovka. Godinu dana kasnije, točnije 1. studenoga 1944. godine, našeg oca odveli su ustaše iz stana na Šalati u zatvor u Savsku, i više se nije vratio. Pogubljen je vješanjem, zajedno s još 49 zatvorenika, u znak odmazde za ubijenog ustaškog časnika. Tada je imao samo 33 godine, a mama 34! Bio je još jedna žrtva ludila, kap u moru zločina ustaškog režima. Oca zato nisam imala prilike upoznati.

Tako je majka ostala sama s tri djevojčice, ali život je hrabro nastavila uz pomoć Rezike, kućne pomoćnice, koja joj je do svoje smrti bila “desna ruka”, a nama drugi roditelj.

Kao mala nisam primjećivala kako je jedna od mojih sestara, Vesna, crnokosa i crnooka, a druga sestra, Silva, plava poput mene i oba naša roditelja — bilo je jedino važno da smo isto obučene.

Nakon tatine smrti, mama nas je često vodila u Bosiljevo, kod obitelji naše Rezike, gdje smo ostajale i po nekoliko mjeseci. Naši domaćini, teta Milka i stric

Drago, mazili su nas i pazili kao da smo njihove. Jasno, mi nismo tada znale da nas majka skriva od moguće opasnosti. S odrastanjem sam postepeno otkrila priču o tom razdoblju i o našoj sestri Vesni. Moji roditelji bili su već kao studenti lijevo orijentirani, iako iz dobrostojećih obitelji. Majka Ruža studirala je nje-mački i francuski jezik na Filozofskom fakultetu u Zagrebu. Za vrijeme studija oboljela je od tuberkuloze, ali je ipak diplomirala njemački i apsolvirala francuski, a govorila je i engleski.

Otac Oto završio je Trgovačku akademiju i radio kao bankovni činovnik. I on je bolovao od tuberkuloze. Mislim da su se upoznali u sanatoriju, na putu do ozdravljenja, iako su posljedice liječenja ostale trajne. Vjenčali su se 1. svibnja 1937. i na vjenčanju nosili crvene karanfile, simbol njihovog političkog opredjeljenja.

SLUČAJAN SUSRET I BRZA ODLUKA

Kad je izbio rat, mnogi njihovi znanci i prijatelji otišli su u partizane, njima je bolest bila zapreka. Ostali su u Zagrebu i djelovali kao ilegalci šireći antifašističku propagandu. U svom stanu na Šalati skrivali su komuniste i Židove, koji su čekali odlazak u partizane. I naša Rezi-ka sudjelovala je u tome, bila je osoba od apsolutnog povjerenja. Bila je, uostalom, s njima od kada su se vjenčali i prošla

sve užase rata i poslijeraća u našoj obitelji. U to vrijeme oba moja roditelja izgubila su poslove, a Rezika se brinula da u kući ima hrane za sve. Odlazila bi svojoj obitelji u Bosiljevo i donosila nam hranu, skrivajući ju ispad svojih širokih haljina.

Jednog dana, početkom 1942. godine, Oto i Ruža sreli su svoju poznanicu Evu Domany, također Židovku, koja im je ispričala kako pokušava otići u partizane sa svojom majkom, ali do-dala kako ima desetomjesečnu djevojčicu Vesnu, koju nema kome ostaviti. Do tada su gotovo svi, ili bar većina članova njene obitelji, bili ubijeni, uključujući i njenog supruga Rudolfa i šogora Roberta Domanya. Njih dvije selile su iz stana u stan svojih poznanika, ali nigdje nije bilo sigurno. Trebalo je hitno otići!

Moji roditelji odmah su odlučili: Vesnu dajte nama, a vi bježite u partizane. Tako je Silva u trenu dobila malu sestricu Vesnu, a moji roditelji drugu kćer.

Predstavljali su se kao obitelj, koja se potom i povećala mojim rođenjem. Mama nikada nije pričala jesu li imali problema, ali sigurno je da je opasnost postojala.

Nekoliko mjeseci nakon završetka rata, Eva je došla po svoju kćer Vesnu, koja je tada imala skoro 5 godina i naravno nije shvaćala zašto mora otići iz svoje obitelji. Jedina mama za nju je bila Ruža, naša mama. Svima je bilo vrlo teško, ali

FOTOGRAFIJA: MOJA MAJKA RUŽA FUCHS
PRAVEDNICA MEDJU NARODIMA

ona je otišla sa svojom majkom, koju praktički nije poznavala.

Eva je pronašla stan na Šalati, blizu nas, tako da smo se gotovo svakodnevno družile. Ali životi svih nas su se stalno mijenjali, pa je bilo razdoblja kada nismo mogle biti zajedno.

Puno se loših stvari dogodilo i poslije rata, razdoblje Informbiroa i Golog otoka, kada su opet stradali nedužni i upropaštene čitave obitelji. I Eva je poslana na Goli otok. To je za Vesnu bilo novo teško razdoblje, ponovno je bila odvojena od svoje majke. No, moja mama Ruža i tada je bila oslonac za nju.

Danas, sa suprugom Malcolmom, Vesna ima sina i kćer i dva unuka, što potvrđuje koliko je vrijedno spasiti i jedan život!

PRIZNANJE ZA HRABROST

Iz zahvalnosti prema nežidovima, koji su pod cijenu vlastitog života spašavali Židove za vrijeme Holokausta, Država Izrael dodjeljuje priznanje “Pravednik

među narodima”. Na medalji koja se dodjeljuje “pravednicima” piše: “Onaj tko spasi jednog čovjeka, spasio je čitav svijet”.

Eva i Vesna još su 1989. godine napisale pismo i svjedočanstvo o Ruži i poslale ga u Memorijalni centar Yad Vashem. Temeljem toga, Yad Vashem proglasio je moju majku, Ružu “Pravednikom među narodima”. Ona sama bila je iznenađena, pa iako je negodovala, bila je ipak uzbuđena. Prva njena reakcija bila je: “Nisam očekivala nikakva priznanja, pa svatko normalan bi isto reagirao u takvoj situaciji”.

Dobila je poziv da dođe u Izrael da joj se osobno uruči odličje. No u to vrijeme ovdje u Hrvatskoj počelo je “kuhati” i uskoro je počeo Domovinski rat. Treći rat u maminom životu!!

Mama nije otišla u Izrael. Imala je skoro 80 godina. Na dodjelu priznanja u Izrael, 15. kolovoza 1991. godine, otišla je moja sestra Silva; pa i ona ga je na

neki način zaslužila, bila je Vesnina starija sestra!

No, mami je odličje ipak i osobno uručeno! Na svečanosti povodom otvaranja obnovljene zgrade Židovske općine Zagreb, 21. rujna 1992. u dvorani Vatroslava Lisinskog, rabin dr. Israel Burg, ondašnji član izraelskog parlamenta Knesseta, podijelio je odličja prvim “pravednicima” iz Hrvatske: Ruži Fuchs, Branku Baueru te Idi i Olgi Obradović.

Moja majka bila je tada jako ponosna. Rat u Hrvatskoj probudio je sva grozna sjećanja. Mama je ubrzo nakon početka Domovinskog rata umrla u Domu Lavo-slava Schwarza, u kojem je tijekom svog boravka ponosno na stolicu držala svoje priznanje. Puno toga više nije znala, ali u tom svom zbrkanom sjećanju, prepoznala je nešto, što je smatrala važnim.

Posjećivala sam ju svakodnevno i tako na žalost, svjedočila njenom odlasku, prvo u neki drugi svijet, koji je samo ona vidjela, a zatim i kada je zauvijek zaklopila oči, 18. ožujka 1994. Imala je 84. godine.

Na ispraćaju, nekoliko dana kasnije, Vlasta Kovač, članica naše Općine, pročitala je Vesnino pismo, kojim se ona oprostila od Ruže, (pošto zbog bolesti nije mogla doći na ispraćaj), pod naslovom “Što je meni značila Ruža”. Nadam se da će jednom ona pisati o tome.

I danas se divim svojoj majci, toj poštovnoj, inteligentnoj i nadasve poštovnoj osobi, koja me fascinirala cijelog života svojim postupcima. Kad sam ju posjećivala u Domu, jednom prilikom me njegovateljica pitala: jeste li vi ona djevojčica, koju je gospođa Ruža spasila? Odgovorila sam: ne, ja sam prava kćer!

Prije dvije godine bila sam u Izraelu i posjetila Yad Vashem, što je bio jedan od glavnih razloga mog putovanja. Bila sam ponosna što je ime moje majke ispisano na ploči u Spomen parku Yad Vashema, s ostalim pravednicima iz Hrvatske.

IZLOŽBA U ŽIDOVSKOM MUZEJU U NEW YORKU

PIŠE: S. P.

FOTOGRAFIJA: MINT MARILYN

Dvije poznate glumice koje su prešle na židovstvo i umjetnik koji ih je ovjekovječio u središtu su nove izložbe otvorene ove jeseni u Židovskome muzeju u New Yorku.

“Becoming Jewish: Warhol’s Liz and Marilyn” izložba je koja će javnosti još

jednom predstaviti poznate povijesne portrete Liz Taylor i Marilyn Monroe koje je napravio kultni pop umjetnik Andy Warhol. Posjetitelji izložbe saznat će kako su Liz i Marilyn prešle na židovstvo — i nastavile prakticirati svoju novu vjeru i nakon razvoda.

Priče o prelasku na židovstvu Liz Taylor i Marilyn Monroe ispričane su kroz fotografije, pisma i dva Warholova portreta “Mint Marilyn” i “Blue Liz”. Portrete je Warhol naslikao 1962. godine a muzeju ih je za ovu izložbu posudio privatni kolekcionar u čijem su vlasništvu.

Posjetitelji će moći također vidjeti i nekoliko povijesnih fotografija Andy Warhola u njegovom studio dok je radio na portretima glumica.

Marilyn Monroe prešla je na židovstvo 1956. godine kada se udala za židovskog pisca Arthura Millera. Brak je završio 1961. godine ali Marilyn se sve do kraja svog života smatrala Židovkom.

Liz Taylor razmišljala je o prelasku na židovstvu prije svog trećeg braka sklopljenog 1957. godine. Mike Todd, njezin treći muž bio je Židov i kazališni i filmski producent. Poznata glumica na kraju je postala Židovka u sinagogi Temple Israel u Hollywoodu nakon Toddove smrti 1959. godine.

Židovski muzej je 2008. godine organizirao izložbu “Warhol’s Jews: Ten Portraits Reconsidered” na kojoj su bili predstavljeni portreti 10 vodećih Židova 20. stoljeća.

Na toj izložbi posjetitelji su mogli vidjeti portrete Golde Meir, braće Marx, Georgea Gershwina, Alberta Einsteina, Franza Kafke, Louisa Brandeisa, Gertrude Stein, Sarah Bernhardt, Martina Bubera i Sigmunda Freunda.

PREMINULA NAJSTARIJA ŽIDOVKA NA SVIJETU

PIŠE: Z. A.

Dva mjeseca prije svog 105-og rođendana najstarija Židovka na svijetu Goldie Steinberg preminula je okružena članovima svoje obitelji u New Yorku.

Goldie Steinberg rođena je 30. listopada 1900. godine u Kišinjevu u tadašnjem velikom Ruskom carstvu. Njezini roditelji Chazkel i Dvora Garfunkel imali su osmero djece. U dobi od samo pet godina već je bila preživjela dva masakra u Kišinjevu, koji je danas glavni grad Moldavije.

Kada je imala 23 godine preselila se u New York sa svojim sestrama Reizel i Sarah. Tri sestre živjele su u Brooklynu, kod svog strica Maxa Garfunkela.

Za Philipa Steinberga, židovskog zlatara iz Kišinjeva, udala se 1932. godine i imali su dvoje djece, sina Dona Sargenta i kćer Ann Teicher, te su sretno živjeli sve do Philipove smrti 1967. godine. Goldie je sve do svog umirovljenja radila kao krojačica.

Prošle godine je u domu umirovljenika u New Yorku, gdje je živjela, organizirana velika proslava Goldienog 114-og rođendana. Ona je tada kazala da je njezin život bio ispunjen, te da još uvijek voli gledati baseball, posebice kada igraju New York Yankees, da voli plesti i pomagati susjedima.

Upitana koja je tajna njezina dugog i zdravog života, odgovorila je: "Moja djecu su me držala na životu". Kada joj je jedan novinar zaželio još puno rođendana, kazala: "O ne, molim vas, ne".

FOTOGRAFIJA: PREUZETA S INTERNETA

"Život moje bake, preživljavanje pogroma, gubitak rodbine u Holokaustu, sve je to prava lekcija iz povijesti. Ona je bila osoba koja je uvijek mislila na druge. Živjela je sama sve dok nije napunila 104. godine i tada se odbila preseliti mojoj majci jer joj nije željela biti na teret. To vam govori o tome kakva je bila moja baka", ispričao je njezin unuk Peter Kutner.

Na dan kada je Goldie preminula, Petera Kutnera nazvao je doktor iz umirovljeničkog doma i rekao mu da se zdravstveno stanje njegove bake pogor-

šalo. Zajedno sa svojom 74-ogodišnjom majkom otišao je oprostiti se s bakom.

Goldie je sve do kraja telefonski razgovarala sa svim članovima obitelji koji se nisu mogli doći s njom oprostiti.

"Čekala je dok se nije oprostila i s posljednjim rođakom. Tada je zatvorila oči", kazao je njezin unuk.

PREMINUO AUTOR “RAGTIMEA”

PIŠE: J. C.

E.L. Doctorow, autor legendarnog romana “Ragtime”, preminuo je ovog ljeta u 84-oj godini života.

Doktorow je smatran jednim od vodećih autora 20. stoljeća a tijekom pedesetogodišnje književne karijere voljeli su ga i publika i kritika.

Bio je dobitnik mnogih nagrada — Nacionalne književne nagrade 1986. godine za djelo “World’s Fair” i nagrade Nacionalnog kruga književnih kritičara National Book Critics Circle 1989. za djelo “Billy Bathgate” i 2005. za djelo “The March”, o američkom građanskom ratu.

“Doktorow je bio jedan od najvećih američkih pisaca. Puno sam toga naučio iz njegovih knjiga, nedostajat će nam”,

napisao je američki predsjednik SAD-a Barack Obama na Twitteru.

Uz dvanaest romana Doktorow je objavio i dvije knjige kratkih priča, kazališni komad “Drinks Before Dinner” te i brojne eseje i članke.

Edgar Lawrence Doktorow rođen je 6. siječnja 1931. godine u New Yorku u židovsko-ruskoj obitelji a ime je dobio po Edgaru Allanu Poeu, kojeg je često nazivao “najvećim lošim američkim piscem”. Kao dječak puno je čitao, a s devet godina odlučio je da želi biti pisac. U jednom razgovoru kazao je da je odrastao okružen talentiranim židovskim izbjeglicama koji su spas od nacizma pronašli u SAD-u.

Nekoliko filmova snimljeno je po njegovim romanima, uključujući i “Ragtime” u režiji Miloša Formana i “Billy Bathgate” u režiji Roberta Bentona ali Doktorow uglavnom nije bio zadovoljan filmskim verzijama svojih knjiga. “Ragtime” je predstavljen i kao mjuzikl na Broadwayu 1998. godine

Doctorow je od 1954. bio u braku s Helen Setzer, s kojom je imao dvije kćeri i sina.

Osim pisanja, bavio se i podučavanjem te je tako na sveučilištu u New Yorku predavao kreativno pisanje a predavao je i na drugim američkim sveučilištima poput Yalea i Princetona.

SPORTSKI DUH NE POZNAJE GODINE

PIŠE: J. B. C.

Semion Simkin, 91-ogodišnjak iz Izraela koji je preživio Holokaust, pobijedio je svjetskom natjecanju za trkače-seniora održanom u kolovozu u Lyonu.

Semion Simkin pretrčao je deset kilometara u samo jedan sat i dvadeset minuta. Njegova pobjeda još je veća budući da je on praktički slijep te vidi samo tri metra ispred sebe.

Na natjecanju u Francuskoj sudjelovala su još dva trkača koja su imala više od 90 godina. Simkin je svog protivnika, 93-ogodišnjeg Argentinca, ostavio daleko iza sebe — na cilj je stigao 21 minutu prije svog protivnika.

“Nikada nisam ni sanjao o ovakvom razvoju događaja. Nadam se da ću u budućnosti imati dovoljno snage da nastavi

trčati i da nastaviti donositi priznanju Izraelu”, kazao je Semion Simkin za izraelske novine.

Simkin je podrijetlom iz Bjelorusije i preživjela je žrtva Holokausta. Ima dvoje djece, četvero unučadi i šestoro praunučadi i danas živi u predgrađu Jeruzalema. Dan prije utrke na deset kilometara, Simkin je osvojio srebrnu medalju na

utrci od pet kilometara, koju je savladao u 39 minuta i 47 sekundi. Na cilj je stigao samo pet sekundi nakon pobjednika Portugalca Josea Canela.

Predsjednik Otzme (Izraelskog centra za sportske klubove) Eytan Barak rekao je da je Semion “inspiracija za sve izraelske atletičare i sportaše. On nam

pokazuje kako sportski duh ne poznaje godine i da uvijek postoji mogućnost postizanja velikih rezultata”.

OSNOVANO MUSLIMANSKO-ŽIDOVSKO VIJEĆE U EUROPI

PIŠE: F. C.

Židovski i muslimanski čelnici Europe objavili su u rujnu da su osnovali Muslimansko-židovsko vijeće, prvo zajedničko tijelo ove vrste čiji će glavni cilj biti borba za vjerske slobode na Starom kontinentu.

Potreba za osnivanjem ovakvog tijela pojavila se nakon sve češćih pokušaja zabrane obrezivanja ili vjerskog ubijanja životinja u brojnim europskim zemljama. Inicijatori ove ideje objašnjavaju da se radi o početnoj platformi na kojoj će čelnici dviju vjera zajedno surađivati, te će se nakon rasprava i savjetovanja zajedno obratiti europskim institucijama i vladama s ciljem promoviranja međusobnog razumijevanja i poštovanja.

Predstavnici dviju vjera također će razmijenjivati informacije koje su važne lokalnim i nacionalnim vjerskim zajednicama.

“Izbjglicama koji ovih dana u velikom broju dolaze u Europu ne pruža se utočište, ne dobivaju potrebnu medicin-

sku pomoć, tranzit i transport. Ova kriza u suprotnosti je s vrijednostima ljudskog dostojanstva na kojima se temelji ujedinjena Europa. Zbog svega toga, izbjeglice su postale žrtve kriminalaca, koji su krivci za šokantna stradanja”, kaže se u prvom objavljenom priopćenju ovog Vijeća.

“Pozivamo europske političare da počnu djelovati kako bi se tim izbjglicama pružilo dostojanstvo i ljudskost dok čekaju sigurno utočište. Istovremeno, pohvaljujemo privatne napore brojnih pojedinaca i vjerskih zajednica koje su pružale i pružaju i dalje pomoć izbjglicama”, dodaje se u priopćenju.

Pinchas Goldschmidt, predsjednik Konferencije europskih rabina, i suosnivač novog Vijeća, rekao je da će to tijelo služiti, između ostaloga, i kao izvor provjerenih i točnih informacija.

“Zajedno ćemo moći razviti inovativan i kreativan pristup za razgovore s europskim institucijama i vladama, što će

osigurati daljenje neometano poštivanje naših vjera”, kazao je Goldschmidt.

“Vijeće će raditi i kako bi steklo povjerenje mladih kroz odgovarajuće odnose s javnošću, što može pridonijeti prosperitetu Europe”, zaključio je.

Suosnivači su također istaknuli da žele graditi mostove između svojih zajednica u budućnosti, te se angažirati u obrazovanju i objavljivanju zajedničkih publikacija koje će se baviti vjerskim i drugim aktualnim pitanjima u Europi i svijetu.

“Židovske i muslimanske zajednice imaju zajedničko nasljeđe i dijele istu povijest”, kazao je bivši glavni direktor Svjetske islamske organizacije za pomoć, Ibrahim al Ziit.

“Kao vjernici moramo se boriti za prava vjerskih manjima i za vjersku slobodu. Zajedno, moći ćemo više toga napraviti”, zaključio je.

ODLAZAK OLIVERA SACKSA — AUTORA “BUĐENJA”

PIŠE: J. C.

Poznati neurolog Oliver Sacks, koji je razne poremećaje mozga približio javnosti popularnim knjigama, preminuo je 30. kolovoza u New Yorku u 82. godini.

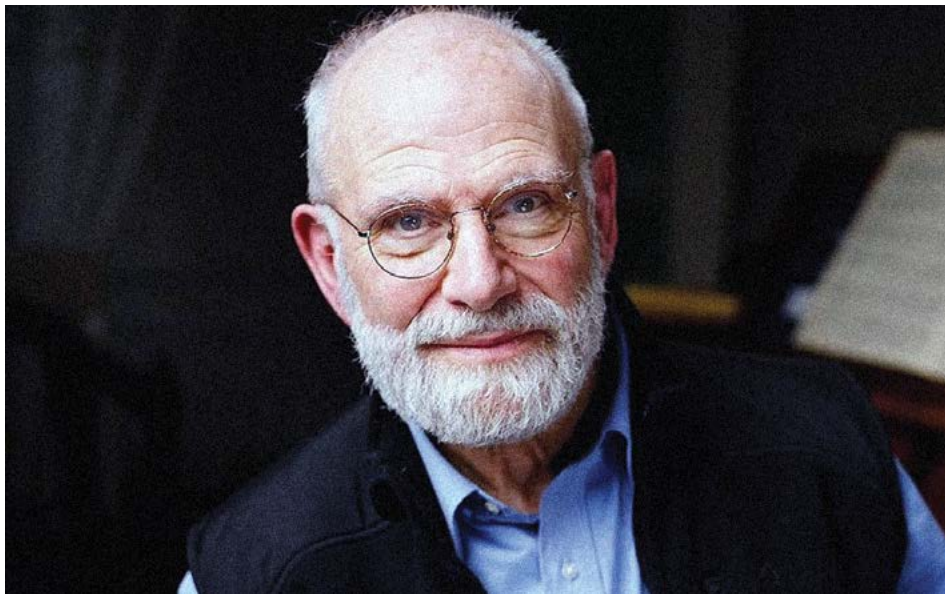
Oliver Sacks rođen je 9. srpnja 1933. godine u Londonu kao najmlađe od četvoro djece židovske obitelji Sacks. Njegov otac bio je liječnik Samuel Sacks a majka Muriel Elsie Landau jedna od prvi kirurginja u Engleskoj.

Oliver Sacks imao je u svojoj široj obitelji brojne uglednike, među njima izraelskog političara Abbu Ebana, književnika i redatelja Jonathana Lynna, te dobitnika Nobelove nagrade Roberta Aumanna.

Oliver Sacks završio je studij medicine na Oxfordu, a u New York se preselio 1965. godine. Tijekom svoje impresivne karijere najviše se bavio neurologijom i psihijatrijom.

Bio je čovjek raznih interesa, a njegova najveća ljubav, uz medicinu, bila je književnost. Sacks je bio i strastveni kroničar vlastitog života, a u svojim je memoarima pisao o svom djetinjstvu, odrastanju u liječničkoj obitelji i ljubavi prema znanosti. Njegovo odrastanje obilježio je boravak u internatu u kojem je proživio puno okrutnosti i maltretiranja. Osim toga, odrastao je uz brata koji je bolovao od shizofrenije, što je kod Sacksa stvorilo poseban osjećaj koji je gajio prema pacijentima.

Njegova najpoznatija djela su “Čovjek koji je zamijenio ženu šeširo” i

FOTOGRAFIJA: PREUZETA S INTERNETA /
OLIVER SACKS

“Buđenje”, koja je pretvorena u film s Robinom Williamsom i Robertom De Niro. Sacks je prodao i milijune knjiga kojima je, primjerice, javnosti približio Tourettov i Aspergerov sindrom. U “Buđenju” je pisao u ljudima koji su se nakon tri desetljeća probudili iz potpune letargije kad ih je liječio tada eksperimentalnim lijekom. Liječnici su često Oliveru Sacksu zamjerali što se u svojim knjigama koncentrirao na priče a ne na kliničke i znanstvene spoznaje.

Preminuo je u svome domu od melanoma u oku koji metastazirao na jetra. Oliver Sacks već je u tinejdžerskoj dobi

bio svjestan svojih homoseksualnih sklonosti a većinu svog života proveo je sam. U zreloj dobi započeo je vezu s piscem Billom Hayesom.

Robert De Niro kazao je za časopis “People” da je Sacks bio izvanredan liječnik i s golemim doprinosom medicini i društvu. “Oliver se zagledao u ljudski um i pronašao ljepotu. Nema nikoga tko bi zauzeo njegovo mjesto”, rekao je.

IMPRESUM: GLAVNA UREDNICA: NATAŠA BARAC / UREDNIŠTVO: NIVES BEISSMANN, DARIJA ALUJEVIĆ, DEAN FRIEDRICH / BROJ IZDANJA: HA-KOL 140 / SVIBANJ-LIPANJ-SRPANJ 2015. / IJAR / SIVAN / TAMUZ / AV 5775. / OBLIKOVANJE I PRIPREMA ZA TISAK: TESSA BACHRACH-KRIŠTOFIĆ, DINA MILOVČIĆ, FRANKA TRETINJAK (NJI3) / GLASILO ŽIDOVSKJE ZAJEDNICE U HRVATSKOJ / IZDAVAČ: ŽIDOVSKA OPĆINA ZAGREB / PALMOTIĆEVA 16, 10000 ZAGREB P.P. 986 / TEL: 385 1 49 22 692 / FAX: 385 1 49 22 694 / E-MAIL: JCZ@ZG.T-COM.HR / ZA IZDAVAČA: DR. OGNJEN KRAUS / ISSN 1332-5892 / IZLAŽENJE HA-KOLA FINANCIJSKI POTPOMAŽE SAVJET ZA NACIONALNE MANJINE REPUBLIKE HRVATSKE / PRETPLATA U TUZEMSTVU: 100 KUNA GODIŠNJE, ZA INOZEMSTVO 200 KUNA, NA ŽIRO RAČUN KOD ZAGREBAČKE BANKE D.D., TRG BANA JOSIPA JELAČIĆA 10, 10000 ZAGREB, BROJ: 1101504155, IBAN: HR6423600001101504155 U KORIST ŽIDOVSKJE OPĆINE ZAGREB, PALMOTIĆEVA 16, 10000 ZAGREB, A IZ INOZEMSTVA: ACCONT OWNER: ŽIDOVSKA OPĆINA ZAGREB, PALMOTIĆEVA 16, 10000 ZAGREB, BANK: ZAGREBAČKA BANKA D.D., TRG BANA JOSIPA JELAČIĆA 10, 10 000 ZAGREB/ ACCOUNT NUMBER: 1500260173/ IBAN: HR4923600001500260173 / SWIFT: ZABHR2X / TISAK: OFFSET TISAK NP GTO D.O.O

GLASILO ŽIDOVSKJE ZAJEDNICE U HRVATSKOJ | בטאון קהילת יהדי קרואטיה

